БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫНАР!

1925 чылда үндезилеттингеН.

ШЫН

ССВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч. ИЮНЬ 23 ЧЕТВЕРГ № 145 (4629).

Өртээ 20 көп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Румынияның ажылчын партиязының III съездизинде (1 арын).

Т. Хертек.—Районнуң хойжуларының дуржулга солчуушкуну (1 арын).

Т. Талганчык.—Хүлээлгелер күүсеттинип турар (1 арын).

СЭКП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУНГА АЛДАР КЫЛДЫР (2 арын).

Кызыл даарта (2 арын).

И. Дарыйгы.— Чоон-Дыт фермазында (2 арын).

А. Поляков.— Хана солуннарның ажылын улам экижидер (2 арын).

ТЫВА БИЖИКТИҢ 30 ЧЫЛ БОЛУР ОЮНГА: С. Танов.— «Чаа орук» (3 арын).

М. Седип.— Тудугжуларның күш-ажылчы чедиишкиннери (3 арын).

Д. Ендан.— Будурулге практиказында (3 арын).

Ш. Сат, Е. Кыдай, С. Ирит.— Ийи районнуң көрүлдези (3 арын).

Австрияның оралакчы-канцлери Питтерманның чугаазы (4 арын).

«Доозун-довуракты кудумчулар-биле» (4 арын).

СПОРТ: Динамочулар область чемпиону (4 арын).

Америк политиканың аштырыышкыны (4 арын).

Чайлагларда агитмассалыг ажыл

СЭКП ТК-ның ам болур июль Пленумунга төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарыш областың үлетпүр бүдүрүлгелеринде, колхозтарында болгаш совхозтарында калбарган. Ылаңгыя бистиң областың малчыннары эвт, сүт, дүк бүдүрерин көвүдедир талазы-биле бедиткен хүлээлгелерни боттарынга алганнар. Ол хүлээлгелерни чедиишкинниг күүседириниң база бир кол курлавыры болза малды чайгы одарларга одарладып семиртирин организастаары болур. Ам областың кайы-даа районнарында, колхозтарында болгаш совхозтарында малды өт-сигенниг, серинин черлерге чайлагладыры эгелээн.

СЭКП райкомнары, бүгү партия эге организациялары малчыннар ортузунга чорудар агитмассалыг, политиктиг ажылының төвүн малчыннарның кол-кол чайлагларынче шилчилип, оларның ортузунга масса-политиктиг ажылды күштелдирер сорулганы боттарының мурнунга салыр ужурлуг. Чайлагларга агитмассалыг ажылды организастаар талазы-биле хемчеглер чамдык черлерде багай эвес эгелеп турар. Чижээ, СЭКП Чоон-Хемчик райкому малдың чайгы семиртилгезинге белеткел ажылын чорудары-биле кады малчыннарның ортузунга агитмассалыг ажылдын планнарын чогаадып кылган болгаш партия организацияларының агитаторлары тус-тус хамаарышкан черлеринде ажылдап эгелей берген. Ындыг болза-даа бо ажыл чамдык Каа-Хем, Сүт-Хөл, Барын-Хемчик болгаш өске-даа районнарда барык чорувайн турарын айтыы чугула. Ылаңгыя СЭКП Каа-Хем райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизи чайгы үеде малчыннар ортузунга агитмассалыг ажылдарны организастап чорударының онзагай байдалдарын безин билбес, бо талазы-биле кандыг-даа тодаргай хемчеглер албаан болган.

СЭКП райкомнарының болгаш партия эге организацияларының бо хүннерде сонгаарладып болбас чугула сорулгазы болза, хамыктың мурнунда чайлагларга агитпунктуну, азы кызыл булуңну белеткеп тургускаш, ону массалыг ажылдың өзулуг төвү кылдыр дерип тургузары болур. Чайлагларда малчыннар ортузунга ажылды чорудар агитаторларга партия, советтиң активинин иштинден шыырак билиглиг, дуржулгалыг эштерни томуйлап, оларның сургаалдалыг чөвүлел хуралдарын болгаш семинарларын эрттирери чугула. Чайлагларга чорудар лекцияларның, беседаларның тематиктиг планын чогаадып кылгаш, ону партия райкомунуң бюрозунга бадылаар. Тематиктиг планнарны өзугаар лекцияларны болгаш беседаларны чорудары-биле кады солун номчулгазын база организастаар ужурлуг.

Малчыннарның ортузунга агитмассалыг ажылдың үндезининге ССРЭ-ниң Дээди Советиниң бешки сессиязының, СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң Бүгүзвилел чөвүлел хуралының материалдарын, чеди чылдың ийиги чылының планныг онаалдаларын тайылбырларын бүгү делегей байдалының дугайында материалдарны салыр, областың сураглыг малчыннарының, ылаңгыя социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары О. Лопсанчап, Ү. Кандан оларның болгаш чурттуң өскедаа мурнакчы кижилериниң дуржулгазын нептередиринге кол кичээнгейни угландырар херек.

Чайгы үеде көдээ ажыл-агыйның экономиктиг семинарларын чайлагларга малчыннарның ортузунга барып эрттирери черле ажыктыг. Бо дугайында СЭКП Улуг-Хем райкому көдээ ажылгагый бүдүрүлгезинге холбашкан айтырыгларның талазы-биле семинарларны колхозтарга эрттирип турар ол дуржулганы областың бүгү районнарынга ажыглап нептередири чүүлдүг.

Партия организациялары көскү агитацияның хевирлерин калбаа-биле ажыглаары чугула. Бо талазы-биле Кызылдың болгаш Чоон-Хемчиктин партия организацияларында дуржулга бар. Чижээ, чеди чылдың ийиги чылының кол-кол онаалдаларын плакат хевирлиг кылдыр бижээш, хоорайларның кудумчуларында, колхозтар төптеринде, фермаларда болгаш чайлагларда база кол-кол оруктарда асылаан. Бо арганы областың кайы-даа районнарынга ажыглап болур.

Чайлагларга хана солуннарын, дайынчы хуудустарны үндүрүп, мал чайлагладыышкынында чедиишкиннерни болгаш четпестерни илередип бижиир. Хүндүлел болгаш көргүзүг самбыраларын дерип тургузар болгаш анаа мурнакчыларның чедиишкиннерин доктаамал чырыдып турары чугула.

Пропаганда ажылының база бир шылгаттынган хевири болза, айтырыгларның болгаш харыыларның кежээн болур. Ону идей политиктиг бедик деңнелге, организастыг эрттирер төлээде анаа белеткелди баш удур ыяк кылып алыр херек. Айтырыгларның болгаш харыыларның болур үезин каш хонук бурунгаар чаалаар болгаш айтырыгларны чыып, оларны харыыларына көдээ интеллигенцияны, районнуң удуртукчу ажылдакчыларын киириштирер ужурлуг.

Партияның агитмассалыг болгаш политиктиг ажылын малдың чайлагладыышкынын чедиишкинниг эрттиринче, 1960 чылда мал ажылының продуктуларын бүдүрер талазы-биле алган хүлээлгелерни долдур болгаш ажыр күүседиринче угландыраалынар!

Румынияның ажылчын партиязының III съездизинде

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Съездиниң июнь 21-деги эртенги хуралынга Төп ревизия комиссиязының ажылының дугайында отчётту Д. Кристеску кылган. Оон соонда санал бээри эгелээн.

Румынияның ажылчын партиязының III съездизинин кежээки хуралы ук чернин шагы-биле 16 шакта эгелээн. Хуралдың даргазы эш Георге Георгиу-Деж СЭКП-ниң төлээлериниң баштыны, СЭКП Төп Комитединиң Бирги Секретары Н. С. Хрущевка сөс берген.

Диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны залга чаңгыланып үнген. Шупту туруп келген. Залга диңмиттиг «Ура!» диңмиреп турган.

Съездиниң делегаттары болгаш аалчылар Н. С. Хрущевтуң чугаазын улуг кичээнгей-биле дыңнаан.

Н. С. Хрущев ийи шак ажыг үениң дургузунда чугаалаан. Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының төлээлериниң баштыңының ханы уткалыг чугаазының үезинде съездиниң делегаттары, чурттуң болгаш даштыкының аалчылары-даа изиг адыш часкап, чүүлдүгүзүгенин илереткеннер.

Н. С. Хрущев чугаазын доозарда РАП-ның III съездизинге СЭКП ТК-ның байырлыг чагаазын номчаан. Күчүлүг «Ура!» залга база катап чаңгыланган. Олурганнар шупту туруп келгеш, СЭКП-ниң төлээлериниң баштынынга байыр чедирип, диңмиттиг, соксаал чок адыш часкаан.

«Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының Төп Комитеди делгерезин!» деп үнер бүгү-ле талаларындан диңмиттин-биле чаңгыланып турган.

Дүктү—күрүнеге

АК-ТУРУГ. (Телефон-биле). Чаа-Хөл районда Ленин аттыг колхоз хонуун кыргылдазын организастыг чорудуп турар. Июнь 17-ге чедир 4670 ажыг хой, 580 өшкү кыргыттынган. Хойдан ортумаа-биле 1350 грамм дүк алдынып, а өшкүден чөөк 500 грамм чедип турар.

Малдың продуктулуунуң бедиири чайгы семиртилгеден база улуг хамаржыр. Ол сорулга-биле колхоз бо чылын малын организастыг чайлагладып турар. Чижээ, сүт-бараан фермаларын Кара-Дытта, Кожайда, а шээр малды Кара-Суг болгаш өскедаа эки одарларда көжүрген.

* * *

КҮРҮНЕГЕ 24 МУҢ КГ ДҮК

Эрзин районнуң «Кызыл сылдыс» колхозу июнь 18-ке чедир 10 муң хойну кыргаан болгаш күрүнеге 24 тонна дүктү дужаалган.

Хойжулар кыргыттынган хойларны семиртири-биле чайлагларже үндүрген.

БИСТИҢ ОБЛАСТА

Районнуң хойжуларының дуржулга солчуушкуну

Чоокта чаа Бай-Тайга районнуң колхозтарының хойжуларының хуралы «Тиилелге» колхозка болуп эрткен. Мал ажылының байдалы болгаш моон соңгаарги сорулгалар дугайында илеткелди хуралга «Тиилелге» колхозта партия эге организациязының секретары эш Адыг-бай кылган. Көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдер талазы-биле СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлерин күүседир дээш колхозчуларның кызымак ажылдап турарын, ылаңгыя Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры хойжу Үрүле Канданның ажылының чедиишкиннерин болгаш дуржулгазын база мал ажылынга мергежип олурар аныяк хойжулар Клашанын, Шыыраптың, Чапталмаанын күш-ажылчы чедиишкиннерин демдеглевишаан, илеткелчи хойжуларның ажылында чамдык четпестерни чугаалаан.

Илеткел соонда хойжулар боттарының канчаар ажылдап турарының талазы-биле дуржулга солчуушкунун эгелээн.

Индирде «Тиилелге» колхозтуң сураглыг хойжузу эш Кандан.

— Ниитиниң хөй баш хоюн кадарып, кончуг харыысалгалыг ажылды кылып турар бис. Колхозувустуң болгаш Төрээн чуртувустуң экономиказын быжыдар, байдар сорулга бистиң мурнувуста салдынган. Хүлээнген ажылынга кым ынак болгаш бодунуң харыысалгазын медереп билир болдур, ол өзулуг малчын болур. А бистиң чамдык малчыннарывыс улуг күш үндүрбейн, колхоз баштаар черинге негелделер тургузарынга өйлежип турар. Кандыг янзы арга-биле малды менди кыш ажырарының аргаларын чайын-на бодавас, кажан хар чаап, соок дужуп келирге девидээр чоруктан малчын бүрүзү чайлаар херек.

Эш Канданның оон ыңай уламчылап чугаалааны болза, июнь-июль айларның үезинде хойну эртен 4 шактан эгелеп одарладыры оон семиртилгезинге ажыктыг. Бир эвес хойну орайтады үндүрер болза дүштеки изигге төттур өттүп шыдавайн баар. Дүштеки изигге хойну девээледип дыштандыргаш, кежээ 9 шакка чедир одарладыры чугула.

«Мурнакчы» колхозтуң хоочун хойжузу Наадыкпай чаш хураганнарны канчаар доруктурарының, одарны чөп ажыглаарының дугайын чугаалавышаан, районнуң хойжуларының дуржулгазын солчуп, алган хүлээлгелерин канчаар күүседип турарын түңнеп турары ажыктыг болурун күзээн. Эш Наадыкпай бо чылын төрүүр чүс хойга онааштыр 104 хураганны, часкы кыргылдада хой бүрүзүнден 2 кг дүктү алган.

Сталин аттыг колхозтуң хойжузу эш Даржаа аныяк кадарчыларны өөредирин, ылаңгыя комсомолчуаныякятарны мал ажылынга депшидириниң чугулазын чугаалаан. Ол талазы-биле колхозтарның баштаар черлери, комсомол организациялары кичээнгей салбайн турар.

Хуралга хойжулар болгаш тускай эртемниглер шупту он ажыг кижи санал берген. Хурал соонда Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Үрүле Канданның чазагда кажаазын база хойжу Шыыраптың Биче-Саамчыырда кажааларын хуралдың киржикчилери барып көрүп, ол хойжуларның малының байдалы-биле болгаш амыдырал-чуртталгазы-биле танышканнар.

Т. ХЕРТЕК.

Бедик дүжүт дээш

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» көдээ ажыл-агый артелиниң тараажылары ам үеде бедик дүжүт дээш демиселдиң чугула чүүлү — чайгы суттарылганы чорудуп турар. Суттаттыг черлерде 1129 га тараа болгаш мал чеми кульуралар тарыттынган. Оларны суттарары-биле 28 суттарыкчыларны тускайлаан.

Суттарылга ажылынга М. Ыдай ирей болгаш Чидиг-Баштыг, Бодамба олар идепкейлиг ажылдап, кижи бүгүзү 30-ден 45 га чедир суттаргылаан. Июнь 10-га чедир 460 га тараа суттарттынган.

Арткан тарааларны болгаш мал чеми үнүштерни дүрген суттарар дээш суттарыкчылар кончуг идепкейлиг ажылдап турарлар. Оон-биле кады колхоз баштаар чери суттарыкчыларга ам-даа немей аъттарны бээри, аъш-чем-биле долу хандырары негеттинип турар.

С. ЛАСЮРЮҢ.

Кадарчы Көрей-оол

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» көдээ ажыл-агый артелиниң бирги сүт-бараан фермазының кадарчызы эш К. Көрей-оол үш чыл дургузунда инек кадарып турар. Күзел сорук турда күш чедер деп чоннуң чугаазы ышкаш эш Көрей-оол онаашкан хүлээлгезинге соруктуг ажылдааш, ам дуржулгалыг кадарчы апарган. Оон күш-ажылын ферманың коллективи кончуг үнелеп турар.

Оон кадарып турары төрүүр 115 инектериниң 90-ны төрээн. Оларның бызааларын менди камгалап алган. Ам үеде ук ферма Ортаа Шыра-Булактың эки одарларында көже берген. Ында инектерни Көрей-оол мынчаар кадарып турар: эртенгиниң 4-тен 6 шакка чедир одарладыр. Эртенги саалда эрткен соонда 8 шактан база кадарып үндүрер. Хүндүскүнүң ийи шакта саанчылар инектерни одарга барып саар. Кежээкиниң 7 шак чартыкта сагдырары-биле инектерни аалче сүрүп киирер. Кежээкиниң 9 шактан дүнекиниң 12 шакка чедир одарладыр. Оон аалга эккеп дыштандырар.

Инектерни одарладырының бо чурумун хүн бүрү сагыш турар. Кадарчы Көрей-оолдуң инициативазы-биле саанчылар Ортаа Шыра-Булакта силос салыр онгарны казып турарлар.

К. СЕРИҢ.

Чонунга ээлдек, ажылга кежээ

— Бөгүн база амданыг чаагай чем белеткеттинген-дир. Чем кылырынга билдилиг повар Кара-кыстын кылган чеми кеззеде ындыг болгай,— деп, «Малчын» колхозтуң төвүнде эмнелгеде эмнедип чыдар кижилер бо-ла поварын мактап, анаа өөрүп четтиргенин чугаалай берген турар. Ол дээрге, повар эш Кара-кыстын хүлээнген ажылынга ээ-харысалгалыы, алызындан тура соруктуу ол.

Ынчаарга ол эмнелгениң санитаркалары эштер Маңмаш, Белекмаа чонга эптиг-ээлдек-даа, эмнелгениң иштин-даштын арыг-шевергин туруп турарлар. Бо бөдүүн совет кижилер боттарының билиглерин, күштерин улустуң кадыкшылын быжыглаарынга харам чокка берип, аараан кижилерни дүрген кан кадык кылдыр эвиртири дээш, шынап-ла, карак кызыл ажылдап турарлар.

И. ДЕЛГЕР-ООЛ,
Бай-Тайга район.

МОСКВАДА ЧУРТТАР АРАЗЫНЫҢ ЧАА АЭРОПОРТУ

Шереметьево аэропорт — найысылалда Внуково аэропортунуң соонда үй-иги улуг аэропорт. Ол чурт иштинге ужар агаар корбальдерин, соңгу чүк ужар-чүүлүнүң самолёттарын хүлээп ап, ужудуп үндүрүп турар. «Шереметьево» аэропорт июнь 1-ден эгелээш чурттар аразының ужудуушкуннарынга улуг ужур-дузалыг аэропорт апарган. Лондондан, Парижтен, Пекинден, Делиден, Варшавадан, Будапештиден, Берлинден, Прагадан, Веннадан, Софиядан, Кабулдан, Копенгагеңден, Хельсинкиден, Амстердамдан болгаш даштыкыда өске-даа хоорайлардан самолёттар анаа кээп хонуп турар апарган.

Чурукта: Шереметьево аэропортунуң команда-диспетчер чери.

Фото Б. Трепетовтуу болгаш О. Ивановтуу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

„Ленин“ деп атомоход Мурманскиде чедип келген

Атом күжү-биле хеделир «Ленин» деп дош чарыкчызының баштайгы арктиктиг чоруушкуну доозулган. Июнь 17-де, кежээ орайтадыр совет арктиктиг флоттуң флагманы Мурманскиниң портунда чедип келген.

...Баренцово далайда балык тудар он-он суднолар атомоходка байыр чедирип турар. Ол Кольск мугулдурунче кирип кел чорда солуп ужуражыышкын болган. Орус дош чарар флоттуң ирези «Ермак» «чедип келгенинге байыр чедирдим» деп, тукчугаштары-биле дамчытышаан, атомоходка уткуштур чоруп олурган. Ужу-кыдыы чок далай делгемнеринге бот-боттарынга байыр чедирген гудоктар үш-үш удаа чаңгыланган. Атом күжү-биле хеделир дош чарыкчызы өң хоочун совет дош чарыкчызындан эстафетаны хүлээп алган. Ол бо чылын бодунуң 62-ги чылынче ажылдап киирер. «Ленин» деп атомоходка бо болза баштайгы арктиктиг эжиндириишкин болур.

Арктиканың соңгу широталарынга эжиндириишкин болза делегейде өң баштайгы атомнуг дош чарыкчызының кончуг эки шынарлыын бадыткаан. Ам ол удавас соңгу далай оруунче үнүштер. Ол бир балык транспорт судноларын эдерттип алгаш чоруур.

В. ДМИТРИЕВ.
(СЭТА-ның тускай корреспондентизи). «Ленин» деп атомоходтуң кырындан, июнь 17-де.

Чапаев дивизиязының таңмазы тывылган

ДЖАМБУЛ. (СЭТА). Ук хоорайның албан черлериниң бирээзинге алдарлыг чапаевчи дивизияның хүлер таңмазы тывылган.

Кончуг аянныг кылдыр чонуп каан, 3,5 сантиметр төгерикте мынчаар бижээн: «217-ги адыгжы пугачь полкузунуң чепсек хавырар командири» Кызыл-шеригжи бешадырны ук төгериктиң ортузунда оюп каастаан. Танманың тудазын чазап чараштап каан. Ынчан аныяк Кызыл Армия дайзынның боо-чепсээн хунаап алгаш, оон-биле дайзынның бодун чылча шаап турган. Дайзынның хунаатты́нган чепсээн даңзылаар болгаш чыыр тускай кезектер ынчаардагы шериг кезектер бүрүзүнге турган. Шак-ла ындыг кезек чапаевчи дивизияга база-ла турган.

Ук тывылган олчаны чурт-шинчилел музейинге дужааган.

Румынияның ажылчын партиязының III съездизинде

Тывада аар үлетпүрнүң баштайгы улуг тудугларының бирээзи — Ак-Довуракта «Тыва даг-дүгү» комбинадының тудуг эргелелиниң ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары коммунистиг күш-ажыл бригадалары болгаш шалыпчылары деп ат дээш чарыштың мурнакчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралына эш Н. С. Хрущевтуң чугаазын, ол чөвүлел хуралдың киржикчилериниң Совет Эвилелиниң бүгү ажылчы чоннарынга Кыйгырыын изии-биле үүлдүгүзүнүп хүлээп албышаан, бо чылдың планында көрдүнген бүдүрүлге баазазының, культура-амыдралдың болгаш чуртталганың кол түдугларын СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң ажыттынар хүнүнге чедир доозуп ажыглалга киирер дээш бедиткен чаа хүлээлгелерни боттарынга ап, тус-тус участоктар, бригадалар, цехтер аразында чарышты калбартып турар. Май айда чамдык участоктар бүдүрүлге планын күүседир талазы-биле багай эвес түңнелди чедип алганнар.

Чыргакыда тудуг ыяжы белеткээр участок (начальниги эш Чижик, бригадири эш Ойдан-оол) ыяш белеткээриниң планын 161 хуу, дилериниң планын 113 хуу күүсеткен. Бо чылын ийи каът даш школаның тудуун кылып эгелээн. Ында ажылдап турар эштер М. Кара-оол, М. Кодур-оол оларга удуртукан коммунистиг күш-ажылдың бригадалары майның бүдүрүлге планын 144—188 хуу күүсеткеннер.

Коммунистиг күш-ажыл бригадалары болгаш шалыпчылары деп ат дээш чарышка чедип алган чедиишкиннери дээш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиуму «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» деп медаль-биле эш Монгуш Кодур-оолду шаннаан чорук ажылчыннарны коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, чурттаар болгаш өөреник дээш чаагай шимчээшкинче улам-на сорук киирген.

Коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүнү, хоочун ажылчын эш Ооржак Тайнамчыктың бо дугайында чугаалааны болза: «ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиуму бистиң бригадиривис эш М. Кодур-оолду «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» деп медаль-биле шаннааны бистиң бригаданың кежигүннеринге кончуг өөрүнчүгүр. Орта харыы кылдыр бистиң бригадавыс июнь айның тудуг планын 135 хуу күүсетпишаан, СЭКП ТК-ның июль Пленумунга уткуштур чаа школаның ханаларын салып доозар деп хүлээлге алган. Сөзүвүске ээ болуп шыдаар бис. Бодум хуумда нормамны хүн бүрүде ажыр күүседир мен. Коммунистиг ёзу-биле ажылдаар дээш Кара-оол, Хензиг-оол, Дапыл оларга удуртукан бригадаларны чарышка кыйгырган бис».

Боттарына онаашкын даалгаларны кызымаккай, ак-сеткилдиг күүседип турар бажың чугайлакчылары кыстар Александра Куулар, Куулар Орустуу, дашчы Монгуш Ясла, тудугжулар Хертек Караман, Александр Нүр-Сат, тракторист Валентин Ковалев болгаш оон-даа өскелер мурнакчы ажылдап, СЭКП ТК-ның июль Пленумунга күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш чарышка идепкейлиг киржип турар.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың ажылы чон дугайында чаагай сагыш-салыышкынының ачызында тудуг эргелелиниң ажылчыннары, албан-хаакчылары 7 шактыг ажыл хүнүнче бо чылдың июнь 1-ден эгелеп шилчээн. Кызырган шактыг ажыл хүнүнче шилчээнинин түңнелинде ажылчыннарның шалыны 15—20 хуу бедээн. Чижээ, апрель айда ажылчыннарның шалыны ортумаа-биле 600—700 рубль турган болза, ам 800—900 рубль чедир өскен. Бо чорук ажылчы чоннарның материалдыг чаагай амыдыралын улам ыңай экижидиринге улуг идиглиг болган.

Ажылчынвар ортузунга масса-политиктиг ажылды күштелдирер талазы-биле партия организациязы сөөлгү үеде алаан хемчеглерни алган. Лекциялар, илеткелдер, беседалар чорудары-биле бүдүрүлгенин тус-тус участоктарында агитаторларны быжыглаан. Бо ажылга удуртукчу болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылар база мурнакчы ажылчыннар киржип турар.

Көскү агитацияны организастаарда ниити чурагайлар азы кыйгырыглар-биле кызыгаарлаттынмайн, алган хүлээлгелерни күүседиринче, эгелээн тудугну дүрген ажыглалга киирериниче агитацияны угландырган. Борта бир тодаргай чижекти көргүзүп болур. Ийи каът даш школаның тудуун кылып турар шөлде алаан ырак черден көстүп турар кыдыр бижээн мындыг сөстер бар: «Мында коммунистиг күш-ажыл бригадалары ажылдап турар» «Бригадалар аа школаны 1960 чылдың августун 25-те ажыглалга киирер деп хүлээлге алганнар». Ол болза, Монгуш Кара-оолга, Монгуш Кодур-оолга удуртукан коммунистиг күш-ажыл бригадалары-дыр. Олар сөзүнге ээ болуп шыдаар дээрзинге чигаалыг турбас. Шак ындыг тодаргай хүлээлгелерни ыяш заводунда, бетон, туйбу заводтарында, тудуг шөлдеринде көргүскен.

Тудуг эргелелиниң коллективинин ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш чагыглар күүседир организацияларның ажылдакчылары СЭКП ТК-ның Пленумуна уткуштур моон адаанда хүлээлгелерни алгаш, күүседип турарлар.

Июнь айның тудуг-монтаж ажылының планын 105 хуу, продукция бүдүрериниң ниитизи-биле 115 хуу, участоктар болгаш цехтер бүрүзүнге ажыл нормазын 105 хуудан эвээш эвес күүседир, чаа электростанциязын ажыглалга киирер сорулга салдынган.

Бетон заводун болгаш 50 автомашиналар киирер гаражты июль 1-де ажыглалга киирер, арматура цегин болгаш механизация мастерскаязының тудуун июль 10-да ажыглалга киирер. Чаңгыс азй хевирлиг бирээзи-ле 16 квартиралыг дөрт санныг ийи-ийи каът чуртталга бажыннарының ханаларының тудуун доозар, чугай азилдирип үндүрер «Б—21» ийи машиналарны болгаш будуушкун станциязын ажылдадып эгелээр дээш чарыш улам калбарган.

Алган хүлээлгелерни амыдыралга чедиишкиннинг күүседип болурунуң бүгү-ле аргалары бисте бар. Ындыг болза-даа, тудуг эргелелиниң ажылында четпестер ам-даа узуткаттынмайн турарын демдеглээр херек. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү болгаш организастаашкыны чавыс деңнелде. Ажыл шагында арагалаар, күш-ажылдың сагылга-чурумун үреэр ийи-чаңгыс кижилер ам-даа бар. Ажыл-херекти хүлээнген чамдык ажылдакчыларның талазындан тудуг материалдары, транспорт, электроэнергия-биле участоктарны чогуур өй-шаанда четче хандырбаанындан чамдык черлерде ажылчыннар 2—3 шак дургузунда ажыл чок анаа турар ужурга хаан эвес таваржып келген. Бо бүгү четпестерниң ужуунда тудуг эргелелиниң ниитизи-биле май айның бүдүрүлге планын күүсетпээн.

Бүдүрүлге планын күүседиринче угланган социалистиг чарышты организастаар, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар, ажылчыннар ортузунга масса-политиктиг ажылды күштелдирер хүлээлгелиг профэвилел болгаш комсомол организацияларының ажыл-чорудулгаларында улуг четпестер бар. Чижээ, ажылчыннарның амыдырал-чуртталгазының байдалы, күш-ажылының камгалалы, ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын экижидери, күш-культура болгаш спорт хөрээ ышкаш мындыг чугула айтырыгларны профэвилел болгаш комсомол организациялары кошкак шиитпирлеп келген.

Мынчангаш партия организациязы кол кичээнгейни профэвилел, комсомол организацияларының ажылын экижидеринче угландырып турар.

Тывада чеди чылдың чаа тудугларының бирээзи — Ак-Довуракты́ң ажылчыннары СЭКП ТК-ның июль Пленумунга төлептиг ужуражыр дээш алган социалистиг хүлээлгелерин эрестиг күүседип шыдаарлар.

Т. ТАЛГАНЧЫК,
Ак-Довуракта партбюроунуң секретары.

Хүлээлгелер күүсеттинип турар

СЭКП ТК-ның Пленумунга алдар кылдыр

Ийиги бригадада

Улуг-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң ийиги трактор-хову ажылының бригадазының механизаторлары чеди чылдың ийиги чылы — 1960 чылда боттарынга алган хүлөөлгелерин чедиишкиниг күүседир дөөш часкы хову ажылдарының үезинде күжениишкиниг ажылдааш, эки көргүзүглерни чедиш алган.

Бар техниканы, ашт, кижи күжүн чөп ажыглап, күш-ажылды шын организастаанының түннелинде эрте чажып тарыр тараа культураларының тарылгазын 8 ажыл хүнүнде бедик агротехниктиг деңнелге эки ыныгрлыг дооскан. Бригада бо чазын ниитизи-биле 1837 гектар тараларны, ооң иштинде 995 гектар кызыл-тасты тарып, планныг өнаалдазын-даа, социалистиг хүлөөлгелин-даа алдын ажыр күүседкен. Тарылга шөлүн калбартыр сорулга-биле 400 ажыг гектар кур черни удур аңдарып тараан. Ол шөлдүн хараганыи аштаарынга бригаданың кежигүннериңден аңгыда тудуг бригадазының кежигүннери, сүт-бараан фермазының ажылдаачылары, Чааты чеди чыл школазының башкылары база өреникчилери идепкейлиг киришкен.

Ийиги трактор-хову бригадазының тараажылары тараа культураларының гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 14 центнер, ооң иштинде кызыл-тастың гектар бүрүзүнден 16 центнер дүжүттү алыр дөөш эрес шудургу ажылдап турарлар.

Бригада бо чылын 140 гектар кукуруза тараан. Ону өй-шаанда тарыырынга механизаторлар К. Даңшыл-оол, Д. Сарыг-оол олар онза кызымакай ажылдаан. Ол ышкаш механизаторлар Д. Кара-оол, А. Кызыл-оол, үрезин сөөртүкчүзү Ч. Доспан-оол, прицепщик С. Маадыр-оол, поварлар Д. Анчымаа, К. Онзатпаа, чоланчы А. Ерликов олар хову ажылдарының үезинде ак-сеткилдиг ажылдап, бригада ниити көргүзүглерни чедиш алырынга идигни берген.

Ам бригаданың бүгү кежигүннери тараа шөлүн долгандыр кажаалаар ажылды дооскаш, тараа суггарылгазын чорутпушаан, чайгы чер аңдарылгазын чедиишкиниг чорудуп турар.

Д. ЧАМЗЫРЫҢ.

Механизаторларның чарыжы

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче өрук» колхозунуң механизаторлары СЭКП ТК-ның ам болур Пленумун чайгы хову ажылдарының чедиишкиннери-биле уткуурун шиитпирлеп алган. Олар келир чылдың тарылгазынга 2000 гектар черни чайын аңдарып белеткээр ужурлуг, ынчаарга июньнуң 16-га чедир 1800 гектарны аңдарган, ооң иштинде күр чер 326 гектар.

Чайгы чер аңдарылгазын колхозтуң № 1, № 2 трактор-хову бригадалары эштер Комбукай, Келдикей оларның удуртулгазы-биле чорудуп, боттарының арызында социалистиг чарыштыг ажылдап турарлар. Трактористер Доржу, Белек, Чылбак-оол, Монгуш, Эмир-оол олар хүн бүрүнүң ажыл нормазын ийи катап ажыр күүседип турарлар.

М. СЕВЕН.

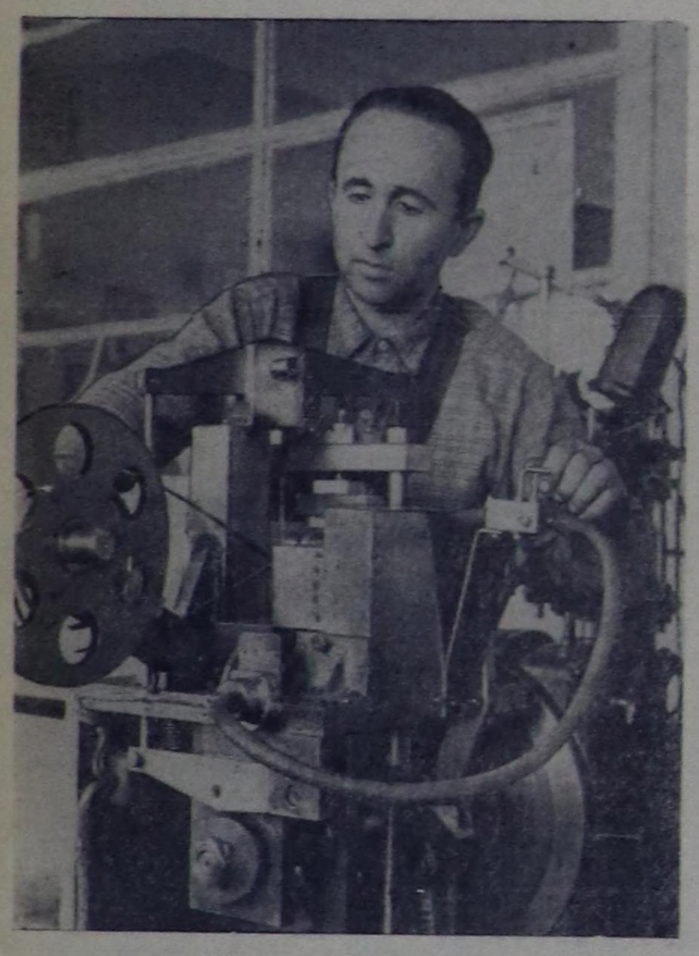

Чарыштың бирги черинде

Үлетпүрнүң болгаш транспорттуң айтырыгларын чугаалажып көөр СЭКП ТК-ның июль Пленумун чыылдырар дугайында дыннадыг Кызылдың даараныла комбинадының ажылчыннарының политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик өдүрлүүшкүнүн хайныктырган. Коммунистиг күш-ажыл бригадазының (бригадир коммунист эш А. Хавратова) кежигүннери бо чылдың беш айларының планын чедиишкиниг күүсеткеш, бригадалар аразының чарыжына бирги черни эзлөөн.

Хоочун даараныкчы Л. Монастыршинага удуртқан бригаданың кежигүннери коммунистиг күш-ажыл бригадазының бедик адын чедип алыр дөөш патриотчу чаагай шимчәшкинге киришпишаан, ай бүрүзүнүң планын ажыр күүседип, бедик шынарлыг продукцияны бүдүрүп турарлар. СЭКП-ниң XX1 съездизинин шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, комбинаттың дирекция чери бүдүрүлге шөлүн эзлөөн алгыткан. Ниитизи-биле 450 дөрбелчин метр шөлдүг ийи бажыңны бүдүрүлге черинге немей туткан.

Даараныла комбинадының директору эш Морозова баштаан бөлүк даараныкчылар дуржулга солчуру-биле бо чылын Ленинградтың бүдүрүлге черлеринге барып чораан, а Туранның райүлетпүр комбинадының даараныкчылары Кызылдың даараныкчыларының дуржулгазын солчуп, комбинаттың бүдүрүлге цехтеринге кээп чораан.

СЭКП ТК-ның июль Пленумунга күш-ажылчы белектиг ужуражыр дөөш даараныла комбинадының ажылчыннары бо чылдың чеди айларының планын июль 13-ке чедир күүседир дөөш сорук киришкиниг ажылдап турар.

Н. КУЧЕРЕНКО.

Мурнакчы чолаачылар

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң июль Пленумунга алдар кылдыр көдөө ажыл-агый транспортунуң автобаазазының чолаачылары эштер А. Шарыпов, Г. Двоеглазов олар боттарынга бедиткен хүлөөлгелерни албышаан, ай бүрүзүнүң нормазын 150 — 180 хуу күүседип турарлар. Ол ышкаш чолаачы эш М. Кончаков чарыштың мурнуку одуруунда чоруп, нормазын 290 ажыг хуу күүседип турар.

СЭКП ТК-ның июль Пленумунга күш-ажылчы белектиг ужуражыр дөөш боттарынга алган социалистиг хүлөөлгелерин ол автобаазаның чолаачылары, септекчилери эрестиг, күүседип турар. Бо чылдың беш айларының дургузында чолаачылар 34 муң литр кывар үүлду камнап алганнар.

Партия Төп Комитединиң Пленумун июль 13-те чыылдырар дугайында дыннадыг Кызылдың № 1 чүк АТК-зының ажылчыннарының, чолаачыларының ортузунга политиктиг болгаш күш-ажылчы өдүрлүүшкүнүү хайныктырган.

— СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң ажыттынар хүнүнге чедир чеди бүдүн айның болгаш 15 хонуктуң онаалдазын күүседирин хүлөөнип, Төп Комитеттің Пленумунга күш-ажылчы белектиг ужуражыр мен — деп, ол АТК-ның чолаачызы эш Лобастов медеглээн. АТК-ның чолаачылары Пленумнуң ажыттынар хүнүнге чедир чеди айларның планын күүседир, 35 тонна бензинни камнап алыр дөөш сорук киришкиниг ажылдап турарлар.

В. СУХОВ.

СЭКП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУНГА УТКУШТУР

Рига. «ВЭФ» заводтуң коллективи улам ынайгы техниктиг депшилге дөөш идепкейлиг демисежип турар. Ук заводтуң ажылчыннары боттарының заводун чеди чылдың дургузунда комплексилиг механизастаашкынның болгаш автоматчыдылганың бүдүрүлгези кылдыр тургузар сорулганы мурнунга салганнар.

Чаартыкчы болгаш чогаадыкчы Волдемар Буштуң ады республиканың девискээри туржук, харын каяа-даа билдингир апарган. Ооң чогаатканы автоматтар болза радио болгаш телефон аппаратураларының кезектерин белеткеп кылырын он-он болгаш харын-даа чүс-чүс катап дүргедип турар.

СЭКП ТК-ның Пленумунуң чыглырының дугайында дыннадыгга харыы кылдыр ук участоктуң ажылчыннары коммунистиг күш-ажыл коллективи деп ат дөөш чарышка киржирин шиитпирлээннер. Ук Пленумнуң ажыттынарынга чедир 12 чаа автоматтарны ажыглалга киперин олар хүлөөнгеннер.

Участоктуң удуртукчузу Пленумга белек кылдыр автоматтыг телефон станциязының тудуштурар пружиналарын кылыр автоматты чогаадып кылган. Ол автоматтарны хереглээни-биле ындыг пружиналарны бүдүрерде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү барык 50 катап улгадыр. Ол болза алдарлыг чаартыкчының чогааткан 32-ги автомады болур.

Чурукта: В. Буш чаа автомадын эптеп олур.

Фото **Л. Пантустуу.**

ӨЭТА-ның фотохониказы.

Пландан ажыр 20 муң рубль орулга дөөш

ССРЭ-нин улус ажыл-агыйын хогжүдериниң төөгүлүг чеди чыл планының ийиги чылының онаалдазын хуусаа бетинде күүседир, СЭКП ТК-ның июль Пленумунга күш-ажылчы белектиг ужуражыр дөөш Кызылдың № 2 чүк АТК-зының коллективи сорук киришкиниг ажылдап турар. Партия Төп Комитединиң июль Пленумунга чедир 20 муң рубльдің орулгазын пландан ажыр чедип алырын коллектив шиитпирлээн.

Чолаачы эш Любкин бо чылдың майда сөөртүлге планын 268 хуу күүсеткен, а СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң ажыттынар хүнүнге чедир 1962 чылдың февральдың планын күүседирин хүлөөнип алган шудургу ажылдап турар. Коммунистиг күш-ажыл бригадалары болгаш шалыпчылары деп ат дөөш чарыштың Бүгү-эвилел чөвүлел хуралының киржикчилериниң Кыйгырыын АТК-ның коллективи бүрүн деткип турар.

А. УВАРОВ.

ЧӨӨН ТАЛАКЫ РАЙОННАРНЫҢ ХӨЙ-НИИТИ ЧЕМНЕНИЛГЕ ЧЕРЛЕРИНИҢ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫНЫҢ КИРЖИКЧИЛЕРИ

Р. ОВЧИННИКОВА,
Кызыл горпозунуң № 10 столоваязының будурүлге салбырының эргелекчизи.

Н. ОЮН,
Тес-Хем райпозунуң столоваязының повары.

Х. СЕРЕН,
Эрзин райпозунуң столоваязының повары.

КЫЗЫЛ ДААРТА

Сөөлгү каш чылдардан бөөр бистиң облаывыстың төвү — Кызыл хоорай көскүзү-биле чаартының өскерилген: кудумчулары чаагайжып, ногаанжыттынган, чурттарының болгаш албан, организация черлериниң 2—3 каът улуг бажыннары туттунган болгаш чоокка чедир-ле хараган үнген элезиннит черлерде сессерликтер тыптып келген. Бо бүгү болза, өзүп орар аныяк хоорайның чүгле баштайгы базымнары болур.

Хоорайның эргиде шын өвес туттунган кудумчуларын дорттап өдер, малгаштыг шык черлерни кургадып чаагайжыдар талазы-биле ам-даа улуг ажылдар тудугжуларның болгаш төлевилел организацияларының ажылдакчыларының мурнунда туруп турар. Ылаңгыя хоорайның культурлуг хевирин үреп турар эрги ыяш бажыннарның орнунга хөй өг-буле чурттаар 3—4 каът чурттарга бажыннарын тутпушаан, хоорайның мурнуу талазында шыкты экижиткеш, аңаа ногаан үнүштерни тарып өстүрери көрдүнүп турар.

Хоорайның кудумчуларынга бажыңнарны, ылаңгыя чурттарга бажыннарын канчаар тударын чурумчудуп турар. Чүнүң-даа мурнунда 3—4 каът бажыннарның кайы-даа квартиразынга хүн чырыы четкен турар. Кызылдың үзүн дургаар чоруткан кудумчулары барын таладач чөөл талаже угландыр шөйүлген болганы бажыңнарны кудумчу аайы-биле шөйбейтир тударынга таарымча чок байдалды тургузуп турар. Чүте дээрге ынчаан туткан бажыңнарның артыкы квартираларынга хүн караа дегбейн баар.

Квартира бүрүзүнге хүн херели четкен турарын чедип алыры-биле хоорайга тудар бажыңнарның чурумун өскертири көрдүнүп турар. Ленин болгаш Кочетов кудумчуларынга тудар 3—4 каът бажыңнарны кудумчу-биле чергелештир эвес, а уштары кудумчуже көрүнген турар кылдыр тудар. Ынчангаш ол бажыңнарның кайы-даа өрөзлин хүн караа дөөп эртер. Ооң аңгыда ол бажыңнарның аразынга чечек тарыыр, уруглар ойнаар болгаш спорт шөлдери кылыр черлерни тургузарынга таарымчалыг байдал бар апаар. Бажыннарны ынчаар тутканының түннелинде кухняга одаар ыяш, хөмүр даш, продукт аймаа шыгжаар черлерни даштыгаа түгпас апаар. Чурттакчыларның амыдыралына болгаш ажыл-агыйынга хереглеттинер бүгү чүүлдерни үк бажыңнарның чер иштинде подвал аңдынга шыгжаар кылдыр таарыштырар. Эзлөөн каш кварталдарның одалгазы чаңгыс болур.

Ооң аңгыда кайы-бир кварталда чурттарга бажыңнарының чоогунга магазин, ясли, уруглар сады, парикмахерская дөөш ооң-даа өске хөйүнүң ажыглалынга хереглеттинер черлерни тудары көрдүнүп турар. Ынчаарга хоорайның амгы кварталдары ындыг черлерни тударынга таарымча чок биче хемчөөлдиг болганындан оларны улгаттырары негеттинип келген. Ынчангаш Найырал кудумчузу чуму-биле, а Щетинкин кудумчузунуң чамдык кезии кожа кварталдарга каттыжа бөөр. Найырал кудумчунуң доорз кудумчулар-биле карышкан белдирлериниң бир талазынга тускай чурттарга бажынын туткаш өске талазын ажык артырар. Ынчангаш мурнунда ол кудумчунуң чарып турганы ийи кварталы ам чаңгыс улуг квартал кылдыр каттыжар.

Бо бүгү чүүлдерни Кызылды чаагайжыдып тударының көл планында төлевилеп көрген. 3—4 каът хөй квартиралыг чурттарга бажыннары-биле кады чаңгыс аай хевирнин ийи-үш квартиралыг чурттарга бажыннарын хоорайга тудары көрдүнүп турар.

Чурттакчыларга таарымчалыг байдалды тургузары-биле чурттарга бажыннарының иштики, даштыкы дерилгелериниче онза кичөөнгейни салып турар. Моон мурнунда чылдарда төлевилекчилер чурттарга бажыңнарының дерилгезинге линолеум, кургаг штукатура, линкрус дөөн ышкаш тулуг материалдарын киирбейн турган. Моон соңгаар тудар бажыңнарның чамдыызының шалаларын линолеум-биле шыварын, ханаларын кургаг штукатура-биле кылгаш, оны өннүт будуктар-биле будуурун төлеөнилдиң сметазынга көөр.

Область төвүнге чаагайжыдылга болгаш ногаанчыдылга талазы-биле ажылдар улам калбарар. Областың төлевилел конторазы садтың мурнуу талазында септиң эриин дургаар бульварны кылырын төлевилээн. Анаа чадаланчак черлерни, фонтаннарны болгаш сайгылгаанларны кылыр. Хоорайның чөөн талазынга база бир сессерликти бо чылдан эгелеп кылыр.

Чоон-Дыт фермазында

Гожу районнуң «Совет Тыва» колхозунуң Чоон-Дыт сүт-бараан фермазы колхозта дөөре фермаларның бирөзи. Чеди чылдың ийиги чылында малдың баш санын өстүрер, ооң продуктулуун бедидер дөөш алган хүлөөлгелерин чедиишкиниг күүседири-биле шудургу ажылдап турар.

Фермада ам ниитизи-биле 300 баш ажыг мыйыстыг бода мал, ооң иштинде 57 баш саар инектер бар. Эрткен кыжын фермадан чаңгыс-даа баш мал хораваан болгаш мал эки деңгилделиг кыш ашкан.

Ферманың ажылдакчылары бо чылдың эрткен беш айларында сүт саалдазының, сүттү күрүнеге садарының талазы-биле хүлөөлгезин ажыр күүседкен. Саанчылардан Кол Баянчык, Зоя Яндай олар эң хөй сүттү саап, мурнакчылар болуп турар.

Ферма эргелекчизи Кол Маңгыр ферма ажылдакчыларының күш-ажылын шын организастап, бо чылдың бүдүрүлге онаалдазын хуусаа бетинде күүседиринче колхозчу малчыннарны эки организастап турар. Агитас-массалыг ажыл, кеску агитация ферма ажылдакчыларының ортузунда эки тургустунган.

Ферманың бүгү ажылдакчылары амгы үеде сиген кезилдезинге, мал кыштагладыышкынынга белеткелди чорударынче организастыг киришкен.

И. ДАРЫЙГЫ.

Хана солуннарның ажылын улам экижидер

Эрткен чылдың декабрьда СЭКП хоорхому В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бөөр 90 чыл болганынга турескаал кылдыр эң дөөре хана солуннар, дайынчы, сатирлиг хуулустар дөөш конкурсту чарлаан. Хана солуннарын дөөре кылып, оларда үнүп турар материалдар коллективтерниң ажыл, амыдыралының янзы-бүрү темаларын чырыдып, солунга үүлдер бижиир авторларның саны көвүдөөн дөөрзин конкурстуң түннелдери көргүскен. Бо үеде хана солуннуң кол сорулгазы болза, чеди чылдың онаалдаларын долдур болгаш ажыр күүседиринче чоннуң бүгү күштерин мобилизастаары болур. Ол сорулганы багай эвес күүседип турар хана солуннар Кызыл хоорайда эвээш эвес бар.

Бус-турбина электростанциязының партия организациязы (секретары эш И. Фетисов) хана солунун шыырлыг, көрүштүг кылдыр үндүреннге улуг кичөөнгейни салып турар. Ында партия, профөвилел организацияларының органы «Энергетиктен» ангыда «Комсомолия» (комсомол организациязының органы), цехтерде «Котельщик», «Турбина», «Крокодил», «Тен» деп хана солуннары база үнүп турар. Ол солуннарының бижикчилериниң саны база көөдөөн. Солуннарга материалдарны ажылчыннар, бригадирлер, цехтерниң начальниктери болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары бижип турар.

Партия организациязы хана солуннарның кол ролун күүседиринче кичөөнгейни салбышаан, редколлегияларны күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиденче болгаш ооң сагылга-чурумун быжыктырарынче, техниктиг депшилгеже, электроэнергияның ажылдап бүдүрүүшкүнүнүн планын күүседиринче угландырып турар. Солуннарга үнер материалдарның дөөштиг болурунче кичөөнгей улуу-биле салдынган. Чижөөлөөрге, септелгеде ажылдап турар слесарь Кирилов, мастер Лошкин моон мурнунда күш-ажылдың сагылга-чурумун үреп, ажыл шагындан озалдап, арагалаар турганнар. Оларның дугайын «Энергетикке» болгаш «Крокодилге» шүгүмчүлеп бижөөн болгаш ол үүлдерни ажылчыннарның хуралдарынга чугаалажып көрген. Ам олар боттарының ол четпестерни чайладып, эттинген, ажылга эки үлегер-чижөөн көргүзүп, харын коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп атты чедип алыр дөөш демисежип турар бригадада ажылдап турарлар. Ам хана солуннары оларның ол эки үлегерлиг ажылын бижип турар. База бир чижөөр: Эптекчи слесарь Белошанкиниң хулиганзыг үүлгедиглерин «Крокодилге» бижөөн. Сөөлүнде ооң үүлгедиглерин хуралга болгаш эш хуузунуң судунга киирген. Эш Белошанкин бодунуң үүлгедиин миннип, моон соңгаар ону катаптавас деп сөзүн коллективке берген. Ам ол бодунуң берген сөзүнге зө болуп, эки ажылдап турар болгаш өг-бүлезин шын эвес көөр чоруун каргаан.

Коллективте бот-тывынгыр уран чүүл коллективиниң болгаш спорт ажылын сегидер дугайында чүүл хана солунга үнүп келгеи. Партия организациязы талантылыг аныяктарны илередир талазы-биле хемчегларни алган. Ам бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмү, хол, бут бөмбүктериниң, баскетболистерниң болгаш бег кагыкчыларының командалары тургустунган. Ургуларны камгалаар хүнү холбаштыр бот-тывынгыр чечен чогаал бөлгүмүнүң ногаан театрга тургускан концертин чыылганнар улуг сонуургал-биле көргеннер.

Станцияның хана солуннары чүгле шүгүмчүлелдиң чидиг чепсээ болуп турар эвес. Номелерниң хөй нуруузу социалистиг чарыштың мурнакчыларының чедиишкиннерин база чугаалап турар. Цехтиң коллективи, улуг күжениишкиннерни салбышаан, дериг-ниң үзүктелиишкин чок ажылдаарын хандырар арганы канчаан чедип алганын «Турбина» солунга саннарны болгаш фактыларны көргүзүп тургаш бижөөн. Ажылчынар бирги котелду эптеп кылганындa четпестерни чайладып, № 2 турбина генераторну боттарының күжү-биле ажылдадып киирген болгаш эрикте насостуг станцияның үзүктел чок ажылдаарын хандырган.

Ындыг болза-даа номчуурга чалгаарангыг, шынар, сүүзүн чок төөмес-батпас узун чүүлдерни бижип турар солуннар кайы-даа бүдүрүлге, албан, организация черлеринде амдаа бар. Бир эвес ындыг солунда бижиттинген чүүлдүң өге адын солуп кааптар болза, ону кайы-даа коллективке азып болур.

Хана солуннуң кол материалы болза ажылчыннарның, колхозчуларның болгаш албан-хаакчыларның чагаалары, чүүлдери болур. Кады ажылдап турар эштериниң хана солунга бижөөн амыдыралдан алдынган допчу, тодаргай, билдингир, чидиг чүүлдери номчукчуларның кичөөнгейин өөлдирер болгаш оларның медерелинге артып калыр.

СЭКП хоорхомунуң чанынга редакторларның болгаш редколлегия кежигүннериниң семинарларын доктаамал чорудуп турган чорук оларның мергежилин бедидериниге улуг ужур-дузалыг болган. Область солуннарының редакторлары, кылдистер эргелекчилери болгаш ажылдакчылары ол семинарларга солун ажылының талазы-биле лекцияларны. номчаннар. Ындыг семинарларны район бүрүзүнге практикалаар болза ажыктыг болур.

Редколлегияның ажылының практиказындан ап көөрге, солунга бижиир чүүлдериниң хевирлери янзы бүрү: чедиишкиннерни, четпестерни бижөөн чүүлдер, информастыг чүүлдер болуп турар.

Четпестерни шүгүмчүлөөн чүүлдер хана солунга кол бижиттинин турар. Оларның үнелии чүдел дизе, түс-түс, азы бөлүк ажылчыннарның, бригадаларның, звеноларның ажылында четпестерни илередип бижип турары болур. Шүгүмчүлелдиг чүүлдерге чүгле частырыгларны, четпестерни айтыр эвес, харын оларның үнүп келген чылдагаанын тодарадыр болгаш түннелди кылыры, ол четпестерни чайладып, ажылды экижидер дугайында сүмени база берип турары ажыктыг. Шүгүмчүлелдиң принципиалдыг болгаш шынчы болдурунуң чурумун сагыыр ужурлуг. Шүгүмчүлелдиг чүүлдер күрүнеиин болгаш хөй-ниитиниң эрге-ажыктары дөөш демиселдиң идеязы-биле сицниккен, коммунистиг тургузуушкуннуң үндезин сорулгалары-биле холбашкан турары чугула.

Хана солуннарның редколлегиялары юморну болгаш сатираны хөйү-биле ажыглаары чугула. Чидиг шүгүмчүлелдиг материалдарның ролюн карикатуралыг чүүлдер азы шулүглелдер чедиишкиниг күүседип турар. Бо арганы пединститута, даг экспедиция эргелелинде, ном үндүрер черде, облфода, облпрокуратурада, культура эргелелинде болгаш өске-даа черлерде хана солуннары эки ажыглап турар.

«Будурүлгениң культурлуг амыдыралы», «Бистиң чуртувуста болгаш даштыкыда техниканың чаа чүүлдери», профөвилел болгаш комсомол организацияларында кылдынып турар ажылдарның дугайында медээлерни бижиир чорук номчукчуларга улуг сонуургалды болдуруп турар. Ындыг арганы пассажирлер АТК-да болгаш өске-даа будурүлгелерде хана солуннары ажыглап турар. Техниктиг бюллетеньни үндүрерин ында база практикалап турар.

Хана солуннарның оперативтиг болгаш өөлдек хевирлери болза «дайынчы хуудустар», «чаңнык» болур. Оларны хана солуннарын үндүрер үезиниң аразында үндүрер болгаш кандыг-бир сонгаарладып болбас айтырыгны бижиир. Ажылчорудулгазы бот-боттарындан хамааржып турар цехтер, бригадалар ол арганы ажыглап турар. Чижөө, бир цех өске цехтиң ажылынга шаптыктыг чүүлдерни чедире берген болза, ону дорааи-на «чаңныкка» бижиттер. Эзлечгинр, бригаданың, ажылчынның чедиишкиннериниң дугайын, техниктиг чаа чүүлдериниң болгаш ону будурүлгеге нептеттиргениниден алдынган камналганың дугайын «чаңныкка» база дыннадып болур.

Эки талалыг түннелдерни бижөөн чүүлдер хамыктың мурнунда дөөре дуржулганың дугайын, түс-түс ажылчыннарның, колхозчуларның, албан-хаакчыларның болгаш ниити коллективтериниң чедип алган чедиишкиннерин дыннадып турар.

Хана солуннарынга «чеди чылдың мурнакчыларының индири» деп тускай булуну тургускаш, аңаа дөөре будурүлгечилериниң дуржулгазын доктаамал чырыдары ажыктыг. Ол болза күш-ажылдың будурүкчүлүүн бедидер, будурүп үндүрер продукцияның бот-үнезин чиигедир болгаш шынарын бедидер дөөш демиселче ажылчыннарны хандыдырының чугула аргазы-дыр.

Хана солуннарны үндүрерин организастаарында кол чугула чүүл болза, бүгү коллективтиң оларның ажылынга бот-тывынгыр чогаадыкчы өзү-биле киржири болур. Чүгле ол таварылгада хана солуннары массаларның чогаадыкчы бодалын болгаш инициативазын илередип, коммунистиг парлалганың принциви — массалыг болур чорукту боттандырып шыдаар.

Чамдык черлерде хана солуннарны чүгле оларның редколлегиязының кежигүннери кылып, номчукчуларның активин оларның ажылынга киириштирбейн турары хараадан-чыг. Ындыг солун будурүлгениң амыдыралын илередип көргүзүп шыдавас деп чүве билдингир. Солунга бижиир материалдар кайы-даа коллективте бар, ажылдың хүн бүрүзүнде кижилериниң эки ажылының үлегер чижектери, а ол ышкаш четпестери илереттиниң турар.

Хана солунун үндүрери, ооң ажылынга киржири — чугула политиктиг ажыл-херек.

Хана солуну — хөй-ниитиниң ажылының харыысалгалыг участогу. Ооң ужурунда партия, профөвилел болгаш комсомол организациялары хана солунун коммунизмни тургузар дөөш демиселге бистиң партиявыстың күштүг болгаш чидиг чепсээ кылдыр көрүп, ооң ажылын хүн бүрүде углап, башкарар болгаш удуртуп, ооң хевирлерин сайзырангайжыдар ужурлуг.

А. ПОЛЯКОВ,
СЭКП Кызыл хоорхомунуң пропаганда болгаш агитация киллизиниң эргелекчизи.

Тыва бижиктиң 30 чыл болур оюнга

„Чаа орук“

Совет Эвиделинин Коммунистиг партиязының болгаш Совет чазактың изиг дузаламчызы-биле Тываның ажылчы чоннары 1930 чылда бодунуң дылының кырынга бижиктиг болган. Ол чорук Тываның культура революциязының хөгжүлдезинге улуг рольду ойнаан. Тываның Араттың революстуг намының Төп Комитединиң органы «Үнэн» солунну чаа бижикке бүрүн шилчиткен, ону Тыва улустун национал бижии чогаатты нган сөөлүнде «Шын» солун деп адай берген. Мурнуунда үжүк-бижик билбес чораан араттар бодунуң дыл-бижиин улуг сонуургал-биле чүткүлдүг өөренип эгелээн. Тыва бижикти мен базала дүргени-биле өөренип апкан мен. 1930 чылдың чайынында Австрияның Вена хоорайынга болган бүгү делегейниң кооперация каттыжыышкынының конгрезинге ТАР-ның төлөөзи бооп баарымда, Тываның кооперациязының мурнундан аңаа киирер саналымны тыва бижикке бижип алгаш чораан мен. Ол болза менээ дыка улуг өөрүшкүлүг болуушкун чүве.

1932 чылда Москвага ажылдап турганымның үезинде «Чаа орук» деп үжүглелди чогаадырын Тываның культура албан черлери менээ даскан. Ол болза 1930 чылда Москвага чогаатты нган бирги болгаш 1932 чылда ТАР-ның өртем комитединиң коллективинин чогаатканы ийиги үжүглелдериниң сөөлүнде улуг улуска таарыштырган үшкү үжүглел болур.

Ону чогаадып кылырда баштайгы тыва үжүглелдериниң дүржулгазынга база хөй национал дыг Совет улустарының үжүк-бижиктериниң дүржулгазынга даянмышаан, ону тыва улустун амыдыралынга холбаштырар сорулганы бодумнуң мурнумга салган мен.

Ук үжүглелди чогаадырынга дыл өртемдени өш А. Пальмбах улуг дузаны чедирип, менээ үнелиг сүмелерни берген.

Тус-тус үжүктерни таарыштыр тургузуп, ол үжүктерге сөстерни шын тывар аргазын өш Пальмбахтан билип алган мен. Оон дараазында Москвага С. К. Тока чеде бергеш, үжүглелди чогаадыр ажылды дүргедедирин, аңаа кандыг түүлдерни колдады киирзе чугула болурун менээ тодаргай чугаалап, улуг дуза чедирген.

Ынчангаш «Чаа орук» деп үжүглелдиң бирги үндүрүлгези 1933 чылда Москвага парлаттынган. Оон ийиги үндүрүлгези 1934 чылда үнген.

Баштайгы тыва үжүглелдер-биле чергелештир ол болза тыва араттарның бижикке өөренир кол ному бооп, Тывага калбаа-биле нептерээн турган.

Тываның араттың революстуг намының Төп Комитединиң даалгазы-биле 1935 чылдың чайынындан эгелээш, дөрт чыл иштинде Тываның культура хөрээнин ямызына ажылдап чордум. Ол үеде Тывага школаларның бижик өөредилгезинин четкизи чыл чылда-ла немежип, өөредилге номнарының саны көвүдеп, шынары өжүп, Тыванын ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң бүгү адырларынга чоннуң иштинден аныяк кадрлар шапкын өзүп үнген. Бо-ла үеним иштинде эштер С. Сарыг-оол, О. Саган-оол, С. Пюрбю, Л. Чадамба ышкаш чогаалчылар дешпип үнгүлеп келген. Эш Салчак Токанын «Дөнгүр-оол», эш Виктор Кек-ооллун «Хайыран-бот» деп шиилери көрүкчүлерниң сагыш-сеткилин хайныктырып турган.

Улуг ССРЭ-ниң дузаламчызы-биле Тывага эштер Апый, Алдын-Херел, Лопсан-Кенден, Толгар-оол ышкаш өске-даа хөй-хөй тыва башкылар тыптып келген. Кызылдың каттышкан школазы хөй санныг башкыларны чыл бүрүде белеткеп үндүрүп турар апарган. Ынчангаш Тывага культура революциязы шалыпкын хөгжүп турган үези ол.

1936 чылдан өгелээш Араттың революстуг намының Төп Комитеди болгаш ТАР-ның чазаа 8—40 хар чедир назылыг бүгү чонну бижикке өөредир дугайында төөгүлүг доктаалды үндүрген. Аңаа үндезилээш культура хөрээнин ямызы сумуларга хөй санныг ликпунктуларны, чайлаг школаларын организастап, оларнын башкыларын түр хуусаалыг курстарга өөредип белеткеп үндүрүп турган.

Чонну тыва бижикке өөредир талазы-биле революстуг партиянын болгаш чазактың ап чоруткан үстүнде бүгү хемчеглериниң түңнелинде, 1937 чылга чедир тыва чоннуң 90 хуузу бодунуң национал бижиинге өөрөп апкан турган.

Бо болза, чүс-чүс чылдарда бодунуң үжүк-бижии чок чораан тыва араттарның культура дээш демиселиниң улуг тиилелгези болган. Ынчангаш улуг чаагай херекке киришкенимге өөрүп чоруур мен.

С. ТАНОВ.

«Чаа орук» деп үжүглелдиң автору.

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» көдээ ажыл-агый артелиниң мурнакчы хойжузу **Шаравии Ондар Барымаевич** колхозтуң хой малын 1949 чылдан бээр малдап келген.

Эрткен 1959 чылда эш Шаравии бир баш хой бүрүзүнден-не 2.700 кг дүктү алган болгаш 402 хойдан 448 хураганнарны камгалап алган. Бо чылын бир хойдан 3 кг дүк, үүс баш хойга онаалыгыр 150 хураганнарны алыр дугайында алган хүлөөлгезин эш Шаравии база багай эвес күүседип турар.

Чурукта: О. Шаравии.

Фото **С. Феоктистовтуу.**

Бүдүрүлге практиказында

Ам бо хүннерде Шагаан-Арыгның № 2 ортумак школазының сески, тоску классларының өөреникчилериниде солун үе эгелээн. Ол классларның 40 ажыг өөреникчилери Улут-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» көдээ ажыл-агый артелинде бүдүрүлге практиказын эрттире бергеннер.

— Баштайгы хүннерде уруглар ховуларның «кадыны»—кукуруза тарылгазының техникази-биле, ону дөрбелчин-уяланчак арга-биле олуртуру-биле танышканнар. Оон ыңай механизмнерниң ажылын карак-биле сонуургап көрбүшаан, кукуруза тарын олуртурунуң чижек-нормазының, ону ажылдап кылырының болгаш чайгы ажаалдазының дугайында механизастаттынган агрегаттарның удуртукчулары Петр Лер биле Сергей Афанасьевтиң тайылбырларын кичээнгейлиг дыңнаннар—деп, өөреникчилериң бүдүрүлге практиказының удуртукчузу, артельдиң агроному Валентина Галкина чугаалап турар. Эштер Лер биле Афанасьевтиң удуртуп турар бо ийи кукуруза агрегаттары бир гектар шөлден 350 центнер ногаан массаны ажаап өстүрерин хүлөөнгеннер. Артельдиң кукурузачылары бо чылын 330 гектар кукурузаны тарыыр планныг тургаш, 420 гектарны тарып олуртканнар. Кукуруза тарылгазының ажылы сөөлзүрөп келген-даа бол, өөреникчилер өлөөн хөй ажылдарны кылышканнар. Чамдыктары, ылаңгыя оолдар ол үнелиг культураны олуртур агрегаттарны башкарыпда, чамдыктары хемчээр суурган демирни көжүрүп, эде тургусчуп-даа турганнар. Уруглар артельдиң кат-чимис үнүштери өстүрер садында ажылга база киришкеш, колхозтуң ногаажылары-биле кады 20 гектар картофельди олуртуп ажылданнар. Ол ышкаш капуста, помидор, согуна, огурец аймааның рассадаларын база олуртканнар. Ам уруглар ногаа ажаалдазында ажылдап турарлар.

Ногаа культураларының ажаалдазының чайлыг үезинде олар ында төп сүт-бараан фермазынга барып, малчыннар-биле ужуражып, оларның арга-дүржулгазынга өөренип ап турарлар. Баштайгы үш хүннерниң дүргузунда өөреникчилер колхозтуң мурнакчы саанчылары Мария Балдан, Тюлюш Макпал олар-биле ужуражып, оларның ажылижи-биле танышканнар. Уруглар мурнакчы саанчыларның чылыг беседа айылбырынга өөрүп четтиргенин илередип, ферманың бүгү малчыннарынга солун концерти көргүзеннер.

Бүдүрүлге практиказының үезинде бо школачылар хаваа фермазының, Хендергениң мал кадарчыларының ажыл-амыдыралы-биле таныжарлар. Бир бөлүк оолдар артельдиң дүржулгалыг чоларчыларының удуртулгазы-биле автомашиналар башкарып өөренип турарлар.

Шагаан-Арыгның школачылары чүгле күш-ажылдың ажыктыг практиказын алыр эвес, харын чайгы дыштанылгазын ажыктыг, солун эрттирерлер. Ажыл соонда олар чайгы спорт хевирлеринге: хол бөмбүүнге, бег кагарынга, лапта ойнап, чаа-чаа танцыларны, солун ырларны өөренип алырлар. Чайгы дыштанылганы ылчаар хеглүг эрттирериниң эгелекчилери баянистер Донгак Макар-оол, Самбу Чаш-оол олар. Школачы баянистерниң үделгези-биле тааланчыг, дыңнаксанчыг ыр-шоор хостуг шактарда колхоз суурунга чангыланы бөөрге көдээ аныяктар аңаа каттыжып хеглүг кежээлерни, селгүүстөшкиннерни кады эрттирерлер.

Доозукчулар Шура Биче-оол, Донгак Кара-оол, Чурук Кыргыс өнгу классты чедиишкиниг доосканы, районнуң колхозтарынга ажылдаар деп изиг күзелин илередип турарлар.

Өөреникчилериң ол бүдүрүлге практиказы теория талазы-биле оларның алган билиглерин практикага быжыглаарынга улуг идигни берип турар.

Д. ЕНДАН.

Тудугжуларның күш-ажылчы чедиишкиннери

Чөөн-Хемчик районнуң колхозту тудугжулары чеди чылдың ийиги чылында социалистиг хүлөөлгелерин үре-түңнедиг күүседир дээш улуг күжениишкиниг ажылдап келген.

Районнуң колхозтары бо чылын 115 чурттала бажыннарын тудар тургаш, июнь ортанга чедир 1435 дөрбелчин метр шөлдүг 41 бажыңны тудуп, ажыглалда киирген, 69 бажыңның тудуун доозар чыгаан.

Тудугжулар эрткен чылдарда четче кылдынмаан 76 бажыннарның крышаларын, кладовкаларын кылып доосканы. Бо чылын кыштагларда малчыннар чурттаар 25 бажыңнар туттунган. Чурттала тудуунуң талазы-биле «Искра», «Большевик», Сталин аттыг колхозтар дээре черни эллээн. «Коммунизмче орук» колхозта мал кажаалары тудар тускай звено ажылдап турар, Кара-Булунда сүт-бараан фермазының сүт хүлөөп алыр черин, 7 чурттала бажынын четчелеп туткаш крышаллан, оон ангыда 50 бызаа, 100 инек киреп чаңгыс-аай хевирлиг кажааларны крышалап турар. Дагыр-Шемиде, Чучай-Аксында 4 — 6 алт ишти чурттаар барактарны аныяк тудугжулар Дембикей, Дакыл-оол болгаш оон-даа өске бызанчылар кылып доосканы.

Колхозтарның тудуг бригадалары уруглар ясилерин 4-түү, 2 чунар бажыңны, 1 хлеб быжырар черни, септелге мастерскаязын 4-түү, 6 чаа хову турлагларын бүрүн туткан. Ленин аттыг, «Искра», «Коммунизмче орук», Сталин аттыг колхозтар боттарының суурларын ногаанчыдар болгаш чаагайжыдар талазы-биле мындыг ажылдарны кылган: кудумчуларда 9619 ыяшты тарып олуртканы, 12 муң 250 пагон метр штакетник кажааларны кылган болгаш 14 чаа кудуктарны казып, ажыглалда киирген, 103 арыгланыр черлерни туткан. Сталин аттыг колхозта бызанчылар Данзы-Белек, Сотпа, чолаачы Калдар-оол, «Коммунизмче орук» артельде М. Чойган, Экер-оол, тудугжу хөрөөженнер Мыйдык, Дынгаа, Кожан тудугга, суурларның чаагайжыдылгазынга кончуг идепкейлиг ажылдааннар.

Бо чылын районнуң колхозтары 730 инекке, 430 бызаага, 12 муң хойга, 470 хаванга болгаш 8000 кушка чаңгыс-аай хевирлиг кажааларны тудар планныг. Июнь 15-ке чедир «Коммунизмче орук» колхоз 500 хой киреп чаа кажааны тудуп дооскан, Ленин аттыг, «Хорум-Даг», «Кызыл тараачын», «Искра», Сталин аттыг колхозтарда 350 инек, 2000 дагаа киреп кажааларның тудуу чоруп турар. Ындыг-даа болза, «Октябрь 30 чылы», «Большевик» колхозтар мал кажаларының тудуунуң талазы-биле чүгү-даа кылбайн турары кончуг четпес. Колхозтар 1960 чылда тудуг планын күүседир, шынарын бедидер дээш бүгү аргаларны ажыглаары чугула.

М. СЕДИП.

райкүүскомнуң чанында колхоз тудуунуң килдизиниң эргелекчизи.

Механизаторларга боттуг дузаны чедирер

Июньнуң изиг хүннериниң бирээзи. Ажыл-херек ужурунда район төвүнге чораан дедир чаныс бар чыткаш, Кургаг-Сай деп черниң адаанда ховуга кылаштажып чоралы чадаг кижилерге ужуражы бердим. Оларның ындазында далаштыы кончуг болду.

— Кайнаар далажып бар чоруурунар ол?

— СТС-че! Комбайннар, тракторлар септээр улус бис — диди.

Чогум олар кымнарыл дээрге, Сүт-Хөл районнуң «Алдан-Маадыр» колхозунуң механизаторлары-дыр. Дүжүт ажаап алышкынынга амдыгаштан белеткенир, септелге кылыр дээн механизаторлар ырак черге чадаг кылаштажып чоруп турарга, оларның ажылынга канчап дөгүм болурул? Үргүлчү мындыг болур чүве болза, кайын бооп. Колхоз баштаар чери мону канчаар көрүп турарыл?

Колхоз 4 комбайнын, 2 автомашинаын септедири-биле СТС-те чедирген болгаш аңаа барып, септелгеге ажылдаар механизаторларны тускайлап чоруткан. Олар баштайгы хүннерде комбайннарның кезектерин чазып адырган. Ажылдың темпизи оожум. Септекчи механизаторларның дыштаныр, хонар чери чок. СТС-тен Алдан-Маадыр чедир 35 километр ажыг черге септекчилер база-ла бир катап субботада чаныс келген. Понедельникте СТС-ке чедип алырының аргазы чүү ирги дээрзинин дугайында механизаторлар колхоз даргазы Шалдыгга айтырыг тургузарга, оон харыылааны мындыг:

—Силерни чедирип каар машина чок-тур, чүге чедип келген силер, чорунар!—дээн бооргдан башка, кандыг-даа дуза чедирбээн. Шынында, ол хүн район төвүнче 2 автомашина, 1 чиик машина чоруур деп турган болдур ийин. Механизаторлар О. Шалдан-оол, С. Чотпа, О. Өле, О. Чолдак, О. Шүгдур-оол болгаш оон-даа өскелер ырак черге СТС-че база-ла чадаг кылаштажып келир ужурга таварышкан. Ол хүн олар кылаштажыы чорда-ла ажыл хүнү эрте берген. Септелгенин темпизин дүргедедир, шынарын экижидер дизе, механизаторларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузар херек.

Х. МОНГУШ.

Теве ажаакчызының чедиишкини

Таңды районда «Межегей» совхозтуң теве ажаакчызы Ооржак Карбуу 8 чыл дүргузунда совхозка 70 ажыг тевени өстүрүп берген. Тевелерни өстүреринге ол мергежилдиг.

Ооржак эрткен чылын 8 теведен 8 бодаганны менди алган болгаш теве бүрүзүнден 7 кг 800 грамм дүктү кыргаан. Ол ам тевелерни Кара-Сугда чайлаглаткан.

Улуг тевелерни тергелээринге өөреткен, совхозтуң ажылчыннары оларны ажылга ажыглап турар. Теве ажаакчызы чеди чылдың үшкү— 1961 чылында 10 теведен 10 бодаганны, теве бүрүзүнден 9 кг дүктү алырын хүлөөнген.

В. ШОЙЛАА.

Малдың уксаазын экижидер дээш

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозу чазын мал тарып боозадыр тускай пунктуну тургускан турган. Зоотехник Монге, мал тарып боозадыр техниктер Шөмбүлдей, Чечекмаа, Билимаа олар 270 ажыг инекти симменталь уксаалыг буганың үрезин-биле база 900 ажыг хойларны элита классың кошкарларының үрезин-биле тарып боозаткан.

Тарып боозаттынган малдың тускай учет-отчёдун тургускан. Инектерни тарып боозадыр ажыл аңдаа үргүлчүлевишаан болгаш чылгыны тарып боозадыр ажыл эгелээн.

Чон кайгап турар

Оруктарны кылырынче, септээринче кичээнгейни салыр турбуже Бай-Тайга районнуң девискээринде бо талазы-биле байдал кошкак. Ылаңгыя Сталин аттыг, «Тиилелге» колхозтар-биле район төвүнүн аразында оруктар машина чоруур эргажок болуп турар. Суурлар аразының оруктары мындыг болганда колхозтарның девискээринде колхозчу суурлар-биле, фермалар, бригадалар аразынга аргыжар оруктарның байдалының дыка багайы маргылдаа чок.

Барлык-Аксы бала «Мурнакчы» колхоз-биле Тээли суур аразында машина оруктарын буга суу үрээнинден транспорт шимчээшкининге шаптыктыт болуп турар.

Районда орук харылзааның байдалы мындыг турда райкүүскомнуң орук тудуунуң килдизиниң эргелекчизи эш Санчайның чогуур ажылды чоруткайн турарын чон кайган турар.

Х. ТАРЖАА.

Малды тараадан чайладыр

Бай-Тайга районнуң «Тиилелге» колхозунга часкы тарылганы эки эрттирип алза-даа, тарааларның чайгы ажаалда, хайгааралынче кичээнгей салбас, ылаңгыя чайын чаа үнүп олурганындан эргелээш күзүн ажаап алышкын доозулгуже чедир тараларны малга чидиртир чорук чыл бүрү чанчыл болган.

Ол бак чанчыл бо чылын база уламчылап турар. Колхоз суурунуң үстүнде болгаш Сай-Аксында шөлдернин тарааларын мал чип, таптай базып турары хараадаңчыг.

К. САЛЧАК.

„Шыннын“ материалдарының изи-биле

„Шалдыгда чаң-на бар“

Мындыг эге-биле Сүт-Хөл районнуң «Алдан-Маадыр» колхозунуң даргазы Шалдыгның айтырыг тургускан колхозчуларга каржызын, колхозчуларның амыдырал-чуртталгазын сонуургап көрбес, дүжүметсиг чоруун шүгүмүлээн, О. Дарыма биле М. Алдын-оолдуң бижээни фельетон бо чылдың май 17-де үнген № 114 «Шынга» парлаттынган.

Корреспонденцияда айытган фактылар хынаалдаан илереен болгаш ол айтырыгны партия райкомунуң бюрозунга чугаалашкаш, Шалдыгга партия талазы-биле хемчег хүлөөткенин, СЭКП Сүт-Хөл райкомунуң секретары Севен редакцияга дыңнаткан.

Ийи районнуң көрүлдези

Суг-Аксының Культура бажыңынга боттывынгыр уран чүүл коллективтериниң район көрүлдези болуп эрткен. Көрүлдеге «Ишкин», «Бора-Тайга», «Алдан-Маадыр» болгаш Киров аттыг колхозтардан 80 ажыг кижи киришкен. Бирги черни Ишкиннин, ийиги черни Бора-Тайганың, үшкү черни Алдан-Маадырның көдээ клубтары түс-түзүнде алгылаан.

Бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң ажылы чыл бүрүде экижип, оларның киржикчилериниң талантызы өзүп турар деп чүве бо көрүлдеден илдең болган. Энир чылгы көрүлдеге «Ишкин» колхозтуң көдээ клуву багай түннелдиг болган. Бо чылын ол клубтуң боттывынгыр уран чүүл бөлгүмнериниң ажылын комсомолчу башкы, музыканчы Монгуш Кертик-оол удуртуп келген. Бо чылын оларның көрүлдеге ойнааны дыка солун болгаш программазы байлакшылдыг, ханы уткалыг болган. Ол клубтуң уран чүүл бөлгүмүнүң киржикчилери шупту шевергин, чараш национал хептерлиг болган. «Ишкин» колхозтуң колхозчу кыстары боттарының колхозунуң [illegible]накчы механизаторларымың [illegible]ында ырны күүседкени дыка солун болган. Оларла колхозтуң саанчызы комсомолчу кыс Ёнзак «Хөндергейим» деп ырны күүседкени көрүкчүлерни магаткан. Көдээ клубтуң бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмнериниң киржикчилериниң оон-даа өске талантылыг аныяктар хөй болгулаан.

Алдан-Маадыр көдээ клубтуң бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмүнүң киржикчизи Делгер-оол боттунуң чогаадып алганы «Партия» деп шүлүүн номчааны улуг үнелелди алган. Киров аттыг колхозтан келген Сат Бичел тыва улустуң «Декей-оо» деп танцызын эки күүседкен. «Бора-Тайга» колхозта кижи эмчизи Тамара Мигудина «Сөглеп берем», «Сөзүм утпа» деп ырларны тыва дыл кырынга ырлааны көрүкчүлерни кайгаткан. Алдан-Маадырдан келген Ондар сураглыг шүлүкчү В. Маяковскийниң «Эки-ле-дир» де шүлүглелинден үзүндүнү эки номчаан.

Бирги, ийиги, үшкү черлерни алган коллективтерни болгаш түс-түс номерлерни күүседиринге шылгараан 19 аныяктарны өртектиг белектер-биле шаңнаан.

Чамдык коллективтериниң тыва национал хөгжүм херекселдерин көрүлдеге киириштирбээни четпес. Игил, бызаанчы, чадаган, хомус дээн ышкаш национал хөгжүм херекселдерин кылып билир болгаш ону ойнап билир кижилер кайы-даа колхозтарда хөй. Сүт-хөлчүлер область көрүлдезинге тыва национал хөгжүм херекселдерин хөйү-биле киириштирер дээш чугула хемчеглерни дарыы ап чорудар херек.

Ш. САТ.
Е. КЫДАЙ.

* * *

Бай-Тайга районнуң көдээ клубтарының болгаш албан организация, өөредилге черлериниң район көрүлдези Тээли суурга ийи хүн үргүлчүлээн. Бирги черни Сталин аттыг колхозта көдээ клуб, ийиги черни «Найырал» колхозта көдээ клуб алгылаан. Бирги болгаш ийиги черлерни алган коллективтерге болгаш түс-түс номерлерни эки күүседкеннерге өртектиг белек шаңналдарны болгаш дипломнарны тывыскылаан.

Бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмнериниң киржикчилери бо көрүлдеге боттарының чогаатканы чаа ырларын, шүлүктерин, танцыларын хөйү-биле киириштирген. Оларның идейлиг утказы болгаш күүселдези база-ла эки болган. Байталдың көдээ клувунуң эргелекчизи Тойлу «Шыкта» болгаш «Сылдыс» деп танцыларны чогаадып тургускаш, көргүскени улуг үнелелди алган. Сталин аттыг колхозтуң колхозчулу Чамзырың «Чинге-Хемим» деп бодунуң чогаатканы шүлүүн номчаан. «Тиилелге» колхозта көдээ клубтуң бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмүнүн киржикчилери «Бистиң колхоз чеди чылдың ийиги чылында» деп боттарының чогаадып тургусканы чогаал-хөгжүмүүт монтажты эки күүседкен. Ол-ла клубтуң уран чүүл бөлгүмүнүң киржикчизи Сувалдай Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Үруле Канданың дугайында чогаатканы шүлүүн номчаан. Оон-даа өскелер боттарының чогаатканы аялгаларын, ырларын көрүлдеге көргүскеш, улуг чедиишкиннерни чедип алган.

«Найырал», «Кара-Хөл», «Тиилелге» колхозтарда партия, комсомол организациялары болгаш ол колхозтарның баштаар черлери боттывынгыр уран чүүл бөлгүмнериниң ажылынга улуг дузаны чедиргеннер.

С. ИРГИТ.

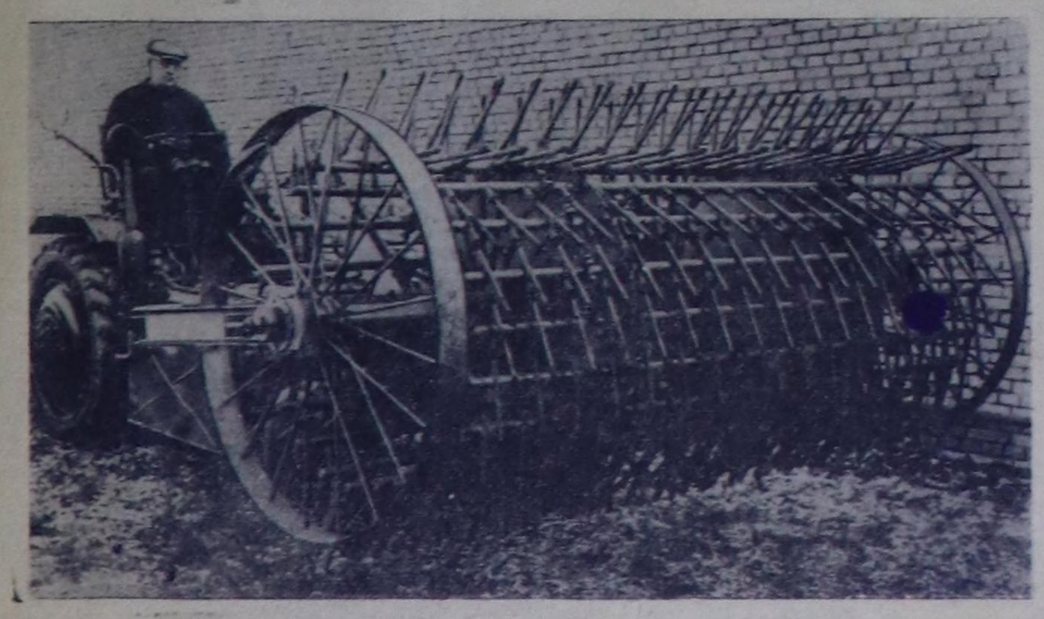

Москва область. Көдээ ажыл-агый механизастаарының Бүгү-эвилелдиң өртем-шинчилел институдунуң көдээ ажыл-агый чорудулгаларының гидромеханизастаашкынының лабораториязының ажылдакчылары профессор Н. Д. Холин болгаш кол инженер Г. Л. Шендриков олар тараа культураларының, сигеннериниң немелде чемгерилгезинге болгаш торфтуг черниң азодун көвүдедиринге ажыглаар чаа тускай машинаны тургусканнар. Ол машинаны боду чоруур бедик дугуйларга таарыштыр тургускан болгаш 3 метр калбак хөрүнге чемиштиг суук үүлдү хары угда сиирип шыдаар аргалыг. Ында тургускан барабанда 20 одуруг кылдыр 360 санныг үттүг демир өргеннерни хөрүнүнүң иштинче, чемишчидилге үүлдерин кииреринге таарыштыр кылган.

Чемишчидилге кылдыр ажыглаар суук үүл бактач насостуң дузазы-биле өзекчигештерге дамчыыр болгаш резина шлангтарны дамчааш үттүг демир өргеннерге баар. Ол демир өргеннер барабанның долганып чоруурунуң үезинде черже 20 сантиметр кылдыр ханылай кадалыр. Үттүг демир өргеннер көдүрүп келирге таарыштыр кылган клапаннар хагдына бээр. Оон суук чемишчидилге төгүлбестей бээр.

Чурукта: Н. Д. Холиннин болгаш Г. Л. Шендриковтуң кылганы хөрүнүн иштинче суук чемишчидилгелер сииликтирер машиназы.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Австрияның оралакчы-канцлери Питтерманның чугаазы

ВЕНА. (СЭТА). Австрияның оралакчы-канцлери Питтерман радиодамчыштыр чүве чугаалаан, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтүң Австрияга баар деп турарынга доктааган.

Совет Эвилели болза Англияның болгаш Каттышкан Штаттарның эвилелчизи турган. Олар боттарының 1943 чылда кылган декларациязынга хостуг болгаш хамаарышпас Австрияны катап тургузарының дугайында соруга салганын чарлаан. Орустарның шериглери күүлелдин тергиидээшкининге удур демисешпишаан, эвилелчилерин мурнап австричерни хостап эгелээн. Ол демиселге дыка хөй орус солдаттар болгаш офицерлер өлген деп ол медеглээн.

ССРЭ биле Австрияның аразында эп-найыралдыг харылзааларны тургузарынга Н. С. Хрущевтүн шылгаранган ролүн Питтерман демдеглээн. Н. С. Хрущев бодунуң амгы албан хүлээлгезинге кирбээнде-ле эжелелдиң корум-чуруму болза Совет Эвилели биле Австрияның аразынга харылзааларны үргүлчүлелдиг үеде дүшкүүрлүг болдурар дээрзин баш удур көрүп шыдаан, ынчангаш ССРЭ бодунуң айыыл чок чоруунга каража чедирбейн тургаш, долу политиктиг хамаарышпас чорукту Австрияга берип болурунуң дугайында бодалды орус политикага боттандырган деп Питтерман чугаалаан. Ол чорук 1955 чылда-ла Күрүне кереэзин чарарын болдурган.

Дараазында оралакчы-канцлер 1955 чылдың эгезинде болгаш 1958 чылдың июльде Москвага Австрияның чазак төлээлериниң кылган чугаалажыышкыннарының түүнелдериниң дугайын чугаалаан.

ССРЭ биле Австрияның аразында садыг харылзааларынга холбаштыр чүве чугаалааш, Питтерман—ол харылзаалар эки хөгжүп турган деп демдеглээш, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Хрущев-биле чугаалажыышкыннарның үезинде бараан саарылгаларының дугайында айтырыг улам калбарар боор дээрзинге идегелин илереткен.

МАР-ның улустуң улуг хуралынга соңгулдаларның түүнели

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Монцамэ агентилелиниң дамчытканы болза, МАР-ның улустуң Улуг хуралынга дерткү соңгулдалар 1960 чылдың июнь 19-та болган. Соңгулдаларга соңгукчулар идепкейлиг киришкен.

МАР-ның улустуң Улуг хуралынга соңгулдаларның талазы-биле бүгү Моолга 267 соңгулда округтары тургустунган турган. Баштай кылган түүнелдерни ёзугаар алырга, бадылаашкыннарга соңгукчуларның 99,88 хуузу киришкен.

Бадылаашкыннарга киришкен соңгукчуларның 99,88 хуузу партия кежигүннериниң болгаш партия кежигүнү эвестериниң блогунуң депутаттарга кандидаттары дээш боттарының бадылаашкыннарын бергеннер.

МАР-НЫҢ ТӨП СТАТИСТИКА ЭРГЕЛЕЛИНИҢ ДЫННАДЫЫ

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Июнь 20-де Моол Арат Республиканың күрүнениң Төп статистика эргелели 1960 чылдың часкы тарылгазының түүнелдериниң дугайында дыннадыгны парлап үндүрген. Чуртта амгы үеде тарылга шөлү 246,2 муң гектар болуп турар ийикпе азы 1959 чылда турганындан бир бүдүн чартык катап хөй, оон-биле кады күрүне ажыл-агыйларында—189,7 муң га, көдээ ажыл-агый каттыжылгаларында—54,4 муң гектар болгаш машина-мал станцияларында — 2,1 муң гектар болуп турар.

Бир баазадан өскезинче

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ыраккы Чөөн-чүкте америк шериг баазаларын кезивишаан, АКШ-тың президентизи июнь 19-туң эртенинде Тайваньдан үнгеш, дүш турда Окинавага чеде берген.

Эйзенхауэр Тайваньга Чан Кай-шибиле чугаалажыышкыннар кылган. Эйзенхауэр оон-биле беседазынга чанкайшичи Тайваньны «идегелдин баганазы» деп адааш, АКШ болза «генералиссимуска» моон соңгаар-даа «долу болгаш кошкаш дивес» дузалаар деп бүзүреткен. Японияга, Мурнуу Көрейге, Турцияга болгаш өскедаа чурттарга сөөлгү болуушкыннардан сагыжы ундараан чүве ышкаш, Эйзенхауэр «Америкада Тайваньдан ангыда делегейде ындыг эң шынчы өөнүк чок болган» деп Чан Кай-шиге чылчыраан. Ынчап турган хирезинде ол «Чан Шай-шиже чиктии сүргей кылдыр кичээнгейлиг кылчанайнып олурган» деп чамдык корреспондентилер демдеглээн.

«Беш-беш сылдыстарлыг ийи генералдарның» ат салганы түннел дыннадыында чанкайшичилер-биле «бот-боттарын камгалажыр керээге» АКШ-тың шынчызын демдеглээн. Күргаг черден кыдат улустуң үндүр сывырыпканы каш-ла санныг өскерликчилерни камгалаар соруга-биле шаг-шаанда Джон Фостер Даллестиң ажылдап кылганы ол керээнин ёзугаар Каттышкан Штаттар Тайваньны эжелеп алган болгай.

Эйзенхауэр Тайваньдан үнүптерде чанкайшичилерниң дайынга белеткелиниң дугайын чүүлдүгзүнүп чугаалааш, бо талазы-биле оларга бүгү аргалар-биле деткимче кылырын аазаан.

Юнайтед Пресс Интернейшнл агентилелдиң корреспондентизиниң медеглеп турарын ёзугаар алырга, Эйзенхауэрни үдээр үеде «айыыл чок чорукту сагыыр» чыллагаан-биле чүтле 200 кижиге чөпшээрел берген. Аэродромзу күштүү-биле камгалап турган. Ол хамаан чок ол үеде 20 ажыг чанкайшичи шүүргедекчилер агаардан камгалап турган.

„Доозун-довурактыг кудумчулар-биле“

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). АКШ-тың президентизи Мурнуу Көрейже бар чорааш, июнь 19-та Окинавага (Рюкю ортулуктарда) доктаагаан. Ында АКШ-тың Ыраккы Чөөн чүкте эң улуг шериг баазазы тургустунган. Каттышкан Штаттар ол баазазын тургузарынга 750 миллион долларны чарыгдаан. Окинавага Эйзенхауэрни «баарының мурнунда америк парлалга оон чурттакчылары Эйзенхауэрни «байырлалдыы-биле өткүүлүлээн алыр» деп белеткеп турар кылдыр мактаан.

Окинавага чеде берген дораан-на Эйзенхауэр медеглел кылгаш, «ол ортулуктуң амгы үеде хостуг делегейге эң чугула ролүн» демдеглээн. «Рюкюнуң чурттахчылары-биле бо ортулуктарда чурттап турар американнарның аразында кайгамчыктыг эки харылзаалар туруп турарын менээ чугаалаан» деп ол айыткан. Оон соонда каш-ла минуталар эрткенде ук харылзааларның «кайгамчыктын» боду бүзүреп көөр ужурга таварышкан.

Наха хоорайга баарга, кызыл туктар болгаш транспорантылар туткулаан элээн каш муң кижилер аная чыскаалып алгаш, уткуп келгеннер деп Ассошиэйтед Пресс агентилелдиң корреспондентизи дыннаткан. Олар «Эйзенхауэр, сени чалаваан-даа бис!», «Бодуннуң водородтуг бомбаларыңны болгаш «У-2»-лериңни ап алгаш, дедир чоруй бар!», «Эжелел кайы хире үр болурунуң дугайын шыны-биле чугаалап бер!» деп негелделерни бижээн лозуннарны тудуп алгаш чорааннар.

Эйзенхауэрниң дүшкени Каден аэродромдан эгелээш Нахага чедир 14 миль дурттуг орукту дургаар АКШ-тың шериг эрге-чагыргалары 25 муң америк солдаттарны чыскаапкан.

Ассошиэйтед Пресс агентилелдиң корреспондентизиниң медеглээни болза «американнарның кылып каан чазаглыг делгем оруун дургаар чүүк машиналары дааш-шимээнин үндүрбүшаан каранайыдыр маннажып, АКШ-тың далай чадаг шериниң болгаш шериг-агаар күштериниң солдаттарын дүвү-далаш-биле стратегтиг черлерге дүжүрүп эгелээн.

«Эйзенхауэрниң болгаш ону үдеп чоруур кижилериң олурган машиналары Наханың төвүнге чедип келиргге, чыскаалганнар полицияның камгалалын чаза таварып эртип келгеннинчалза-даа далайның чадаг шериглериниң чыдалары оларны ойталаар ужурга таварыштырган...

«Ук черниң эрге-чагыргаларының төлээлекчилери-биле Эйзенхауэрниң беседалажып олурганы парламент бажының чамын адырып, кезеп каан карабиннерлиг бир батальон солдаттар камгалап турган. Солдат санынга-ла противогазты болгаш карак чажы төгүлдүрер бомбаны берип каан».

Юнайтед Пресс Интернейшнл агентилелдиң корреспондентизиниң дыннадып турарын ёзугаар алырга: «Окинаваның полициязының оралдажыышкынының болгаш америк далай шериглериниң чыдаларының ачызында Эйзенхауэр айыыл чок чорукка турган...»

Эйзенхауэрниң тускай камгалакчылары аэродромче баштай келген оруу-биле чорувайн, хоорай кыдының оруктары-биле баарын аная сүмелээн, ынчангаш «оон машиналары баштай довурак-доозуннуг кудумчуганнарны таварты ужар-үүл баазазынга четкен болгаш оон ол вертолетка олурупкаш, Каден аэропортунга четкен». Оон Наха хоорайдан үнүп чоруткаңы дургуннаан-биле дөмей болган. Эйзенхауэр байырлажыры-биле чүве чугаалаарындан ойталаан болгаш чогуур үезинде чартык шак бурунгаар ужуп үнүпкен.

Чоокта чаа Чилиге чер шимчээшкининиң уламындан Оожум океанның кыры-биле кончуг улуг чалгыглар болуп эрткен болгаш олар Японияның, Австрааның, АКШ-тың болгаш Гавай ортулуктарының эриктеринге чедип, хөй санныг каража-когаралдарны болгаш улуг-улуг үрелиишкиннерни болдурган.

Чурукта: Хилода (Гавай ортулуктары) үрелиишкиннер.

Фото Ассошиэйтед Пресстин.

Полицейжилерге хүрээледип алгаш чораан

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). Июнь 19-та АКШ-тың президентизи Эйзенхауэр Сеулга чедип келген. Кимхо аэродромдан дораан-на ону вертолётка олурткаш, Сеулдуң чанында гольфка ойнаар шөлге экжелген. Аная уткуушкуннуң ёзулалы болган. Оон соонда Эйзенхауэр Мурнуу Көрейде америк шериглериниң штавынга баргаш, оон куяктыг автомобильге олурупкаш, америк элчин черинче углапкан.

Эйзенхауэрниң Мурнуу Көрейде ам үш удаа кээп турары ол. Ол аная 1945 чылда болгаш бодунуң президент апаарының мурнуу чарыында 1952 чылда чораан. Улустуң киленнээшкининден корткаш Гавай ортулуктарынче дезе берген Ли Сын Ман— «АКШ-тың чонук өнүү» ону уткаанның аразында чок болган.

Мурнуу Көрейниң полициязы-биле чажыт албанның ажылдакчылары АКШ-тың президентизиниң Сеулдуң кудумчулары-биле эрттер оруктарын шилээн. «Чажыт албанның кижилери президентиниң олуруп алгаш чораан автомобилин долгандыр каткаат кылдыр дуглап алгаш чораннар» деп Рейтер агентилелдиң корреспондентизи Сеулдан дыннаткан.

Июнь 18-тен-не эгелээш Сеулдуң кудумчуларынга полицияның болгаш шериниң күштелдирген отрядтары-биле камгалалды тургускан хирезинде-ле Эйзенхауэр хоорайга баштай чоруур дээн оруун өскерткеш, колкол кудумчуларны ооп каапкаш, кыдыг черлер-биле чорааш, америк элчин черинге чеде берген.

Америк политиканың аштырыышкыны

АКШ-тың президентизи Д. Эйзенхауэрниң Японияже барыышкынын күш чок болдурганы даштыкы хөй-ниитиниң болгаш парлалганың калбак үнелеп көрүүшкүнүн болдурбушаан.

Ол чоруушкунну күш чок болдурганын венгр солуннар америк политиканың аажок аар-берге аштырыышкыны кылдыр үнелеп турар. Бо дээрге АКШ-тың агрессчи идеттеринге ийги улуг сагындырыг болган деп, «Непсабадшаг» солун бижээн. Америк дайынзырактарын өнчүк-чөнгээчи политиказын чүүлдүгзүнүп турар АКШ-тың президентизи дээрге, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкын дээш соксаал чок демисежип турар чуртка күзенчиг аалчы болбайн турар деп, бедик деннелге чөвүлел хуралдың баштайгы шенелде хуралынга каш неделялар мурнунда эш Н. С. Хрущев шинтпирлиг медеглээн. Ынчаарга АКШ-тың президентизин Америка биле эвилелчи Япония безин хүлээп алырын күзевейн турар ышкажыл. Америк агрессчи политика дугайында делегейниң чер-ле болганында кандыг санал-оналды барымдаалап турарын бо факт база дагын чырыткыландыр көргүзүп турар эвес ийнен деп, бо солун айтырып турар. Япон ажылчы чоннарның улуг тиилелгезинге байыр чедирбишаан, олар боттарының улуг болгаш чаагай демиселинге тайбың дээш демисежип турар бүгү улустарның, оларның аразында венгр улустуң чаку-дуңма эп-сеткил каттыштырылгазын угаап болурлар деп «Непсава» солун бижээн.

Президент Эйзенхауэрни хүлээп алырындан Кисиниң чазааның ойталап каапканын Бельгияның «Драпо руж» солуну «Барыын чүктүн аштырыышкыны болгаш Японияның депшилгелиг күштериниң тиилелгези» деп эгениң адаанда тайылбырлап бижээн. Эйзенхауэрниң Японияже барыышкынын күш чок болдурган чорук Азияның бүгү чуртгарының караанга көзүлдүр-ле АКШ-тың ат-сураның аажок кудулап батканын көргүзүп турар-дыр деп, бо солун демдеглээн. Бо дээрге Барыын чүктүң аштырыышкыны болганын болгаш антиамериканчы массалыг чыскаалдарны белеткээн Японияның депшилгелиг, чөөн үзелдиг организацияларының тиилелгези болганын айтып турар-дыр. Демократтар база бүгү делегейде тайбыңның болгаш национал хамаарышпас чоруктун талалакчылары болза шериг блоктарының болгаш күш дөгээриниң политиказының сундуугушкуннуг кижилери кайы хире улуг аштырыышкынга таварышканын көргеш, сеткили ханганын илередип турар.

Голландияның «Хет Парол» солунунуң политика талазы-биле сураглыг тайылбырлакчызы Ван Бланкенштейн дээрзи «Алагададыпкан» деп эгелиг чүүлүнге АКШ-тың президентизиниң ат-сураның өлүмнүг худулап батканын демдеглээн. «Эйзенхауэрден барык чү-даа артпаан» деп ол бижээн. Японияда антиамериканчы чыскаалдарны «коммунистиг сүлчээлежикчилер» болдурган дээр аяның бадыткалдарны хөй-хөй голланд солуннар чигзиниишкин-биле көрүп турар. «Килецизэшкин болгаш АКШ-ты, харын-даа бүгү Барыын чүктү көөр хөөн чок сагыш-сеткил Японияда кончуг күштүг, ынчангаш көөр хөөн чок чоруктун ындыг сагыш сеткили чоннуң бүгү бөлүктеринге бир дөмей чергелиг хамааржып турар» деп, ол солун бижээн.

Кисиниң чазаанга болгаш АКШ-биле шериг эвилелинге удур япон улустуң «онза калбак чыскаалдарын» Франциянның «Энформасьон» солуну демдеглээн. Кубага, Көрейге болган эрги ёзу-чурумнар арткан шинчилиг болуп турзажок, херек кырында Вашингтонуң эргеажыктарынга таарышпас өскерлиишкиннер болган Турцияга аштырыышкыннарның соон дарый америк дипломатияның дыка улуг аштырыышкынының дугайында чугаа чоруп турарын чажырар болза хей болур ийик. Бо ниити байдалда барыын талакы лагерьни өөртүшкүдег чү-даа чок.

Японида массалыг шимчээшкин хамааты дайынны безин өөскүдер часкан, ол хире күчүлүг апарган деп, Италияның «Мессаджеро» солуну бижээн. Күрүне департаментизи болуушкуннарның тайлымынга база дагын алзыпкан, ынчангаш бодунуң мурнундагы алдагдалдыг үнелеп көрүүшкүү-биле холбаштыр илергей-ле атказарлаар ужурга таварышкан... Барыын талакы капиталистиг чурттарның политиказы Японияга улуг аштырыышкынга таварышкан.

«Каш неделялар мурнунда Парижке болган чүүлдү Токиога болуушкуннар мырыңай тодаргай тайылбырлаан деп, Италияның Коммунистиг партиязының секретариадының кежигүнү Джан Карло Шайетта медеглээн. Тайбыңның нүүрүнде организастаан ужуражыышкынны будулдурган кижилерни улустар ойтур шаап турар, чүте дээрге ол ужуражыышкынга улустар улуг-идегелди онаап турган болгай... Тайбың дээш япон демиселчилериң тиилелгези Италияда болгаш бүгү делегейде тайбынче чүткүп турар бүгү-ле кижилерге ажыл-чорудулгаже кыйгырыг болур».

Бүгү делегейде шериг эвилелдериниң болгаш баазаларының америк системазы «улуг баксыраашкынга» таваржыр деп, Вашингтонуң албан кижилери каразып турарын «Уолл-стрит Джорнэл» дээр америк солун медеглээн... Амгы үеде олар болза, Японияны болгаш Чөөн чүкте быдараан өске-даа чурттарны чигзинчиг эвилелчилер кылдыр санап турарлар.

«Нью-Йорк пост» солуннуң бижип турары болза: президент Эйзенхауэрниң Японияже барыышкынын күш чок болдурганы Каттышкан Штаттарның даштыкы политиказының база дагын чаа аштырыышкыны болур-дур... Бистин чедир көрбес чоруувустун өртекүнези улам-на аартап бар чыдар. Вашингтон сергелең болурун кызыдып турза-даа, бистиң шериг баазаларывыс айыылда. Кыжаныышкын болза совет ракеталардан эвес, харын бистериң төөгүнү шын эвес билип тайылбырлаар чоруувустан болуп турар-дыр.

Эйзенхауэрниң Японияже барыышкынын күш чок болдурганын Швециянның «Стокгольмс-Тиднинген» солуну «чүгле Эйзенхауэрниң бодунуң эвес, харын АКШ-тың Азияда бүгү политиказының аштырыышкыны» кылдыр үнелеп турар. Японияның АКШ-тан алган акшалары-даа, боо-чепсээ-даа болган болуушкуннарны болдурбайн барып шыдаваан. Хиросиманы япон улус утпаан. Японнар—атомнуг дайын деп чүл дээрзин боттарының дуржулгазынга көрүп билген делегейде карачаңгыс улус-тур. Японияда эгелээн эң ханы кризисти харын чогум-на өл бодал-биле көөр херек.

«Президент Эйзенхауэрниң бүрүн эргелериниң хуусаазының төнгени ышкаш, президент албанын эрттириниң мындыг чаржынчыг төнчүзүн АКШ-тың төөгүзү кажан-даа көрүп көрбээн» деп Тунистиң «Аль-Аамаль» солуну онзалап демдеглээн.

Япон улустуң тиилелгези империалистерниң чимзениишкиннеринге удур демиселге делегейниң өске улустарын сорук киирип турар деп, Грециянның «Авги» солуну бижээн. Вашингтон өлүмнүг аштырыышкынга таварышкан деп бо солун демдеглээн.

(СЭТА).

СПОРТ

Динамочулар область чемпиону

«Совет Тываның беш чылы» стадионга беш хүн үргүлчүлээн хол бөмбүүнүн область маргылдаазы июнь 20-де доозулган.

Бирги шөлге 3—4 чер дээш демисел Барыын-Хемчик районуң болгаш Кызылдың «Труд» командаларының аразынга болган. Баштай труд-чулар санын 14-ге чедирип, оонну доозуңдар аргалыг тургаш-ла удурланыкчыларынга уттуруп каан. Оон дараазында барыын-хемчикчилер көрүкчүлериниң адыш-часказшыннарынга хей-аът кирип, ооннуң темпизин улам-на дүргедетпишаан, улаштыр удуп алган.

Финалга командалар 5 оюндан 3-түү удуп алыр болза тиилээн болур. Бир эвес «Труд» командазының ойнакчылары үшкү оюнда кыспас болза байдал бергедээн. Ынчангаш мурнуку туруштарын өскертип, бир янзы ойнап эгелээш, удурланыкчыларын ийи улаштыр удуп алган. Бешки оюнда демисел изиг түлүк эртип, «Труд» командазының тиилелгези-биле доозулган.

Бирги черни эзлээн командага 1960 чылда область чемпиону деп атты болгаш шилчип чоруур кубокту тыпсыр. Ол дээш шыңгыы демисел «Динамо» биле «Буревестник» (Кызыл) командаларының аразынга болган.

Оюнуң эгезинден эгелээш буревестниктер динамочуларың күштүг кагыышкыннарынга удур демниг доозуларны кылып, камгалалды күштелдирген. Оон уламындан «Динамо» командазының ойнакчылары бүгү күжүн үндүрүп, канчаар-даа ойназа бодунуң удурланыкчыларынга күш четпейн, 8-ле санга уттурган. Ийиги оюнда «Буревестниктиң» ойнакчылары подаачылааш, санын 6 чедирип алза-даа удурланыкчылары минута часпар алгаш, Доржуну Охотниковбиле солааш, деннежип алган. Көрүкчүлер «ам-на динамочулар удуп алыры ол-дур» дижип турда-ла, 15 : 11-ге «Буревестник» командазы удуп каан.

«Буревестниктиң» ойнакчыларының күштүг кагыышкыннары динамочулар ышкаш үргүлчү эвес-даа болза техника талазы-биле мячикти чараш ап, кашпагай, кажар ойнап турарын көрүкчүлер болган чок-ла мактап турганнар. Үшкү оюнда буревестниктер удурланыкчыларын удуп алыр аргаларын ажыглаваан, эмин эртир бот оожургалга ойнааш, 13-ке уттурган.

Сөөлгү ийи оюнларда «Динамо» командазы удурланыкчызының деннинг дозуг кылбайн турарын ажыглап, күштүг кагыышкыннарны удаа-дараа кылып, ниитизи-биле 3 : 2-ге тиилээн.

1960 чылда область чемпиону деп атты болгаш кубокту хөрээженнериң болгаш эр улустуң «Динамо» командалары чаалап ап, I чергениң диплому-биле шаннатканнар. Ол командаларының ойнакчы бүрүзүн спорт ниитилелдериниң болгаш организацияларының эвилелиниң область Чөвүлелиниң мактал бижиктери-биле шаннаваан. Ийиги, үшкү черлерни алган хөрээженнериң «Буревестник», Каа-Хем районуң болгаш эр улустуң «Буревестник», «Труд» командаларын II—III-кү чергениң диплому-биле шаннаваан.

Дараалашкан черлерни Барыын-Хемчик, «Урожай» (Кызыл), Сүт-Хөл, Чаа-Хөл, Өвүр, Кызылдың спорт школазы, Тес-Хем, Эрзин, Улуг-Хем, «Трудовые резервы» (Кызыл), Каа-Хем, Тес-Хем, Чөөн-Хемчик районнарының командалары эзлегилээн.

Хол бөмбүүнүн область маргылдаазында хөрээженнериң 7, эр улустуң 16 командалары, шупту 184 кижи киришкен болгаш Бай-Тайга, Тожу районнардан командалар келбээн. Эрткен чылга бодаарга бо маргылдаага киришкен командаларның техника талазы-биле бедик белеткелдиин көргүскенин демдеглеп каары өөрүнчүү. Ынчалза-даа Чөөн-Хемчик районуң командазы чурум чок байдалын көргүзүп, маргылдаа доозулбаанда-ла чана берген. Оон ынай оюн үезинде ойнакчыларының талазында судьяның шиитклелите удурланыр, маргылдаалыг чоруктар үндүрүп, чурум үрей бээр турган. Командаларның капитаннарын дамчыштыр судьяның чазыпкан шиитклелин медеглеп каарының улуу, чамдык ойнакчылар ыыт-шимээн үндүрүп, чурум үрей бээр турган.

Спорт ниитилелдериниң болгаш организацияларының эвилелиниң область Чөвүлели маргылдаа эгелээринин мурнунда судьялаар кижилерни бадылап каар ужурлуг. Ындыг турбуда кайы хамаан чок кижилерни судьяладып, харын-даа оюнуң хөй кезиин ойнакчыларының боттарының талазындан шиидип турган чорук спорт маргылдааларының дүрүмүн хажыдып турганы ол болур.

Областка АГААР БОЙДУСТУҢ байдалы

Агаар байдалы шинчилээр станциянның дыннадып турарын ёзугаар алырга, бөгүн булуттарлыг, чаъс чок күн болур, областка кызаннаашкыннар болур чадавас, хат көшкаандан өй тавынга чедир. Агаарның температураазы: хүндүс областка 20—25 градус, Кызылга 21—23 градус чылыг болур.

Июнь 23-тен 28-ке чедир булуттарлыг хүннер болур, хат барыын чүктен көшкаандан өй тавынга чедир. Агаарның температураазы: дүне 9—14 градус чылыг. Ол үеним ортан үезинде хүндүс агаарның температураазы 22—27 градус чылыг болур. Ук үеним ийиги чартында хүндүс 26—31 градус чылыг болур.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

Бөгүн

«ВЛКСМ 30 чылы» (Улуг залга): **«Ачуланың дижи»** (Зуб акулы—10, 12, 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10, шактарда.

«ВЛКСМ 30 чылы» (Биче залга): **«Мари-Ситябрь»**—5, 7, 9 шактар.

«Каа-Хем». «Ойтур шаптырганнар» («Отверженные») —2 сериязы (делгем экранга)—3.15, 7.15 шактарда. **«Хылыш болгаш роза чечен»** (Меч и роза) — 5.15, 9.15 шактарда.

«Восток»: «Рапсодия» — 3.15, 5. 15, 7.15, 9.15 шактарда.

«Летний»: «Кижи эттинип чазалыр» («Человек меняет кожу) 2 сериязы—5, 7, 9 шактарда.

НИИТИНИҢ ЧЕМНЕНИЛГЕ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНГЕ БОЛГАШ УРУГЛАРКЫҢ, ЭМНЕЛГЕНИҢ БАЗА КАДЫКШЫЛ АЛБАН ЧЕРЛЕРИНИҢ АЪШ-ЧЕМ КАТТЫЖЫЫШКЫННАРЫНГА АЪШ-ЧЕМ БЕЛЕТКЭЭР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ САНИТАР ЧУРУМНАРЫ

(ССРЭ-ниң Кадык-камгалал министерствозунуң халдамырлыг аарыгларга удур санитар Кол эргелели 1954 чылдың апрель 15-те бадылаан).

1. Складка болгаш бүдүрүлгеге кирип турар бүгү чем продуктуларны кладовщик азы повар шыңгыы хынап көрген турар ужурлуг; шынары сезигленчиг продукт илереттинген таварылгада ону соксадыр болгаш ол объектини хандырып турар бүдүрүлгениң (албан черинин) удуртукчузунга база медицина ажылдакчызынга доп-дораан дыннадыры чугула.

2. **Хүлээп алырын хоругдаар үүлдер болза: танма баспаан эт, иштин чара кеспээн, дүгүн чулбаан суг кужу, кас, өдүрек чуургалары, а ол ышкаш инкубаторнуң частырынга чоокшулаан куш чуургалары.**

3. Дүрген үреличел бүгү аъш-чем продуктулары (эт, балык болгаш олардан кылган чартык фабрикаттар, бышкан колбаса, сүт продуктулары, крем кылыглар болгаш оон-даа өскелер **соок черге кадагалаттынган турар херек.** Чиг продуктулары болгаш белен кылыгларны аңгы-аңгы кадагалаары чугула.

4. Аъш-чем белеткээринге чугула үүлдер болза:

а) чиг болгаш белен продуктуларны тускай аңгылаттынган янзы-бүрү столдарга болгаш калбак ыыштарга, а оон аңгыда улуг объектилер болза, аңгы-аңгы тускай оран бажыннарга сайзырадып кылгаш үндүрер. Аъш-чем продуктуларын кылып белеткээр аңгылаттынган ыыштар мындыг (марка демдектерлиг) болур: ЧЭ (чиг эт) ЧБ (чиг балык), ЧН (чиг ногаалар), ББ (сышкан балык), БН (бышкан ногаалар); Марка демдек-биле тааржып дүүшпес ындыг ыыштарны ажыглаарын шыңгыы хоругдаар!

б) продуктуларны бичеледип үүрмектээринге ийиден эвээш эвес эт тыртар машиналарлыг болур: бирээзи—чиг эт, балык, картофель болгаш өске-даа продуктуларга, оон бирээзи—бышкан эт, балык, картофель болгаш өске-даа продуктуларга;

в) чартык фабрикаттарны оларны белеткээриниң хемчээли-биле доп-дораан кончуг улуг изиг күштүг отка (хайындыр, бусталдыр быжыр) болбаазырадып кылыр. Мооң адаанда айыткан шаг-үениң дургузунда температураазы +6 градустан ашпас **чүгле соок черге** (соок камерага, соодулга шкавынга, доштуг чер бажынга) **кадагалаарын** чөпшээрээр:

Эт фарш—6 шактан хөй эвес;

чиг эт болгаш балык котледалар—12 шактан ажыг эвес;

бичии кезиктеп кескен эт—12 шактан хөй эвес үеним дургузунда кадагалалга тургустунар;

г) бышкан эттен (гуляштан, эттиг блинчиктен, оондаа өскелерден) ийи дугаар блюдаларны белеткээрде азы бир дугаар блюда-биле бышкан эт бээрде сиченеп үүрмектеп азы кезектеп кескен **эютти 15 минутадан эвээш эвес үеде** (кара мүн, чемиштиг хоюг чүүл-биле кады хайындырып быжыр тургаш) ыяавыла **ийи катап** хынамчалыг сайзырадып кылыр;

д) запеканкалар, паштеттер, омлеттер белеткеп кылырда оларны (продуктуның температураазы +90 градустан куду эвес турда) изиг духовкалыг шкафка быжырып алыр;

е) эютти хайындырганының болгаш бичеледир үүрмектээнинің сөөлүнде чоок куйга чемни белеткээрде кара мүнү үүрмек эт-биле кады **45 минутадан эвээш эвес үеде база катап хайындырар** болгаш температураазы +6 градус турда доп-дораан соодар;

Т а й ы л б ы р. **Чайны үеде** (май—сентябрь **соок куйга чемни болгаш паштетти** белеткээрин хоругдаар.

ж) бирги, ийиги блюдаларны бээр үезинге чедир изиг плитага азы 2—3 шактан ажыг эвес тургузар; **чаа белеткеттинген чемни эрткен хүнүнүң чем артыы-биле, а ол ышкаш ол-ла хүнде эң-не эрте белеткээн чем-биле холуп болбас;**

з) белеткээн чемниң артыышкыннары эргежок бар апарган таварылгада сөөлгүзүн блюдаларны белеткээн үезинден бээр дораан-на 3 шактан эрттирбейн соодар болгаш **температураазы + 8 градустан өрү эвес соок черге 12 шактан ажыг эвес кадагалаар;** арткан **чемни үлеп бээриниң мурнунда повар хынап, амзап көөр болгаш база катап хынамчалыг хайындырган азы быжырган турары чугула.** База катап хайындырып белеткээн чемни бир шак хуусаадан эрттирбейн ажыглаан турар ужурлуг.

5. Чиг болгаш пастеризастаан сүтту хайындырары чугула. Ажыг сүттү азы «боду квасталган» простокваша-ны чем кылдыр хереглээрин хоругдаар; ындыг сүттү чүгле блюдалар белеткээринге, (оладьялар, блинилер далган ажынды болгаш өске-даа чемнер) быжырып кылырынга ажыглап болур. Ажындылыг сүт культураларын ажыглавышаан, чүгле хайындырган сүттен простокваша белеткээрин чепшээрээр.

6. Бо айыткан чурумнарны үрээн повар, склад эргелекчизи болгаш бүдүрүлгениң (албан черинин) удуртукчузу турар болза, сатыла чурумнуң, администрацияның болгаш кеземченің харыысалгазын хүлээдир.

7. Бо чурумнарны аъш-чем объектизиниң ажылдакчы бүрүзү ыяавыла билип алган турар ужурлуг; бо чурумнарны ажылдакчыларынга таныштырар дугайында бүдүрүлгениң (албан черинин) удуртукчузу харыысалгалыг болур.

Бо чурумнарның талазы-биле парлаттынган үүлдү хөй-ниитиниң чемненилгезинин бүдүрүлге (албан чери) бүрүзүнүң көскү черинге шилдиг самыырага аскан турар ужурлуг.

Тыва областың семинар чырыдыышкын Бажыны.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда килдистериниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, совет тургузуг, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 20-60.

ТС—008232. Чагыг № 1304 Культура эргелелиниң типографиязы.